

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เรียบเรียงนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. การศึกษาปฐมวัย
2. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
3. การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย
4. มาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัยของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. การพัฒนาบุคลากร
  - 5.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ
  - 5.2 การนิเทศติดตาม
6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
7. บริบทองค์การบริหารส่วนตำบลนามน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษาปฐมวัย

1. ความหมายของการศึกษาปฐมวัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้ให้ความหมาย การศึกษาปฐมวัยไว้ว่า เป็นการศึกษาที่เริ่มตั้งแต่แรกเกิด 0 – 5 ปี เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมจัดได้ 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 13)

กรมวิชาการ (2546 : 13) ได้กล่าวถึงการศึกษาปฐมวัย เป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปีบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมที่เด็กพักอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรและความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 3) ได้ให้ความหมายของการศึกษาปฐมวัยไว้ว่าเป็นการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มุ่งสนับสนุนเด็กทุกประเภท และเน้นการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์ประสานงานให้บริหารทางวิชาการ เป็นแหล่งศึกษา วิจัย ทดลองและพัฒนาการศึกษาปฐมวัยให้เป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคม

สิริมา ภิญโญอนันต (2550 : 1 -2) กล่าวว่า เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงแปดปี เป็นช่วงระยะเวลาที่มีความสำคัญที่สุดของพัฒนาการทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ สังคมและบุคลิกภาพ เด็กเป็นวัยเด็กที่อยู่ในช่วงวัยแห่งพลังในการเจริญเติบโตของงอกงามของชีวิต การศึกษาปฐมวัยจึงเป็นสาระสำคัญและมีความหมายต่อชีวิตเด็กอย่างยิ่ง การศึกษาปฐมวัยจึงต้องดำเนินการให้สามารถสนองตอบต่อธรรมชาติและความต้องการของเด็กในวัยนี้ จึงหมายถึงกระบวนการในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กที่อยู่ในวัยเด็กตอนต้น ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่วัยทารกจนถึงอายุหกปี เพื่อให้เด็กมีความเจริญงอกงามตามธรรมชาติ ซึ่งนักปรัชญา นักจิตวิทยา และนักการศึกษาต่างตระหนักและเห็นตรงกันว่าเด็กปฐมวัย เป็นวัยที่มีความเฉพาะและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งควรได้รับการอบรมเลี้ยงดู การดูแลเอาใจใส่ และควรได้รับการศึกษาให้สอดคล้องตาม

ธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยนี้ ซึ่งต้องจัดการศึกษาให้มีความเฉพาะเหมาะสม และแตกต่างจากการศึกษาระดับอื่นๆ

สรุปได้ว่า การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่จัดเก็บเด็กตั้งแต่แรกเกิด จนถึง 5 ปี เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม โดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนให้มีความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ให้เป็นคนที่มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีค่านิยมที่ดีงาม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมในอนาคต

2. จุดมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัย

จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาปฐมวัย ไม่ได้เป็นการเตรียมความพร้อม ก่อนเข้าสู่ระบบในชั้นประถมศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเตรียมเด็กพร้อมที่จะเรียนรู้ เริ่มต้นจากการเรียนที่มีความสุขและมีพัฒนาการด้านต่างๆ เป็นการจัดการศึกษาที่มี รูปแบบและจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพความต้องการของแต่ละแห่ง แต่ถึง กระนั้นก็ตามก็ได้มีนักวิชาการทั้งหลายได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัยไว้ดังนี้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551 : 5) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยได้รับการ พัฒนาขึ้นมาจากแรงผลักดันของสังคมและความต้องการของสังคม ทำให้เกิดการ จัดโครงการบริการต่างๆ กัน ทั้งเพื่อการดูแลและการศึกษา ซึ่งในการพัฒนาการ จัด การศึกษาปฐมวัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ

1. บริการให้การดูแลและเลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับ พัฒนาการ
2. ให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมการปรับตัวเข้ากับสังคม ทักษะทาง ปัญญาและพัฒนาการในทุกด้าน
3. จัดเป็นบริการเพื่อการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เด็กยากจน ให้ได้รับการ ศึกษา การดูแลสุขภาพ การดูแลฟัน โภชนาการ และการศึกษาสำหรับผู้ปกครอง การดูแลและการศึกษา เป็นภารกิจสำคัญของโรงเรียนเนื่องจากเด็ก ปฐมวัย เป็นวัยที่ต้องการการช่วยเหลือ โดยเฉพาะเมื่อเด็กยังมีวุฒิภาวะไม่ถึง ช่วยตนเอง ไม่ได้ เช่น การดูแล ความปลอดภัย โภชนาการ และสุขภาพ ควบคู่ไปกับการให้การศึกษา เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการและสร้างการเรียนรู้ให้แก่เด็กในการที่จะให้เด็กมีพัฒนาการเต็ม ตามศักยภาพเพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์เจริญเติบโตตามวัย มีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม
เหมาะสม
และผู้อื่น

2. มีสุขภาพจิตดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความสุขและมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง
3. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
4. เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
5. มีความสามารถในการใช้ภาษาได้เหมาะสมตามวัย
6. มีความสนใจต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว

สำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขนิสัยที่ดี
  2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
  3. มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข
  4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมรจิตใจที่ดีงาม
  5. ชื่นชม และแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
  6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
  7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
  8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
  9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
  10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
  11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
  12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมีทักษะในการแสวงหาความรู้
- สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย มีดังนี้
1. เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านให้เด็กมีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

2. ส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กปฐมวัยไปพร้อมๆ กันด้วย

3. ส่งเสริมสุขภาพจิต
4. ฝึกให้เด็กมีนิสัยซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย
5. ช่วยเหลือตนเอง
6. ใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัย
7. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
8. มีความคิดสร้างสรรค์
9. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน

3. แนวคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัย

แนวคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นเสมือนแนวทางให้ครูหรือผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจเด็ก สามารถอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับความแตกต่างของบุคคลในอันที่จะส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาจนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการได้ ตามที่นักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 3 -7) และสำนักประสานและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น (2547 : 3 - 9) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้อย่างสอดคล้องกันดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย จะมีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน เด็กแต่ละคนจะเติบโตและมีลักษณะการพัฒนาร่างกายแตกต่างกันไปตามวัย ซึ่งบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละวัย เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ 5 ขวบ พัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็ก เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายที่อธิบายการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก ว่ามีลักษณะต่อเนื่องเป็นไปตามลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาไปถึงขั้นใดจะต้องเกิดภาวะของความสามารถขั้นนั้นก่อน เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา อธิบายว่า เด็กเกิดมาพร้อมวุฒิภาวะซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามอายุ ประสบการณ์ ค่านิยมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

เป็นต้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเรียนรู้ของมนุษย์มีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเนื่องจากการเรียนรู้เป็นพื้นฐานของพัฒนาการในระดับที่สูงขึ้นและเด็กมีการเรียนรู้ตามธรรมชาติตั้งแต่เกิดก่อนจะเข้าโรงเรียน การจัดทำหลักสูตรจึงยึดแนวคิดที่จะให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเอง ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตของเด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสได้ทดลองสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และค้นพบด้วยตนเอง ซึ่งมีอิทธิพลและมีผลดีต่อการเจริญเติบโตช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และลักษณะนิสัย เด็กจะรู้จักการเรียนรู้ ความเป็นอยู่ของผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่นรวมถึงธรรมชาติรอบตัว ดังนั้นในการจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย จึงถือการเล่นอย่างมีจุดหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก

4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่หรือสิ่งแวดล้อมตัวเด็ก ทำให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกัน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ถือว่าผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจและยอมรับว่า วัฒนธรรมและสังคมที่สิ่งแวดล้อมตัวเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ผู้สอนควรต้องเรียนรู้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนา เกิดการเรียนรู้ และอยู่ในกลุ่มชนที่มาจากพื้นฐานเหมือนหรือต่างจากตนได้อย่างมีความสุข

นภเนตร ธรรมบวร (2549 : 87) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัย ไว้ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้

4. จัดการเรียนรู้การสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย

จากแนวคิดดังกล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัยที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรต้องดำเนินการดังนี้

1. จัดหลักสูตร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องมีหลักสูตรที่เหมาะสม มุ่งเน้นการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กทุกด้าน โดยสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับประสบการณ์เพิ่มของเด็ก สอดคล้องกับธรรมชาติและวัยของเด็กให้เด็กๆ เรียนรู้อย่างมีความสุข

2. การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องจัดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่จริงของเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยผ่านการเล่น ผ่านกิจกรรมประสบการณ์ที่ที่เหมาะสม โดยการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย บูรณาการผ่านการเล่น และกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เหมาะกับวัยและความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เด็กแต่ละคนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เป็นพื้นฐานสร้างเสริมให้เป็นคนดี สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3. จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย ครูมีบทบาทสำคัญต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเด็ก กิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยต้องเป็นกิจกรรมที่เด็กมีส่วนร่วม ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง กล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจด้วยความมีเหตุผล อย่างถูกต้อง เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้ดูแลและคอยภายในและสนับสนุน

4. จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกแก่เด็กปฐมวัยอย่างเพียงพอ เหมาะสมมีประสิทธิภาพ มีความปลอดภัยและส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทุกด้าน

5. การบริหารและการประสานงาน ผู้บริหารต้องส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของการจัดการศึกษาปฐมวัยร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย

4. หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยขึ้นอยู่กับสิ่งที่ผู้บริหารยึดถือว่าจะบริหารโดยหลักการใดจึงจะประสบความสำเร็จสูงสุด และบังเกิดทั้งประสิทธิผลแต่ละหน่วยงาน การบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยให้บรรลุวัตถุประสงค์เกิดประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังนี้

กรมวิชาการ (2546 : 5) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการศึกษาไว้ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ว่าเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาศึกษาเด็กปฐมวัยเพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษานที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ และมีความสุข
5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา ในการพัฒนาเด็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 5 - 7) และสำนักประสานและพัฒนากิจการการศึกษาท้องถิ่น (2547 : 8 - 10) ได้กล่าวถึงหลักการจัด

การศึกษาปฐมวัยว่าหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ขวบ นั้น เป็นหลักการที่คำนึงถึงการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมเพื่อโอกาสในการพัฒนาเด็ก ทุกด้านตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 5) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการศึกษาศูนย์เด็กปฐมวัยต้นแบบไว้ว่า การจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยต้อง ครอบคลุมงานสำคัญ 4 งาน คือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานบริหาร ทั่วไป

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ยังเน้นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และ พัฒนาครอบครัวเด็ก ทุกประเภททั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ โดยคำนึงถึง ความแตกต่างระหว่างของแต่ละบุคคลและเน้นเด็กเป็นสำคัญ

การจัดการศึกษา จัดหลักการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ตามความเป็นอยู่จริงของเด็ก โดยมีผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นผู้เชื่อมโยงองค์ความรู้ต่างๆ แก่เด็ก ทั้งยังเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยผ่านการเล่นซึ่งเป็นพัฒนาการตาม ธรรมชาติของเด็ก และผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยเด็กโดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีของ การเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ต่างๆ ในการเรียนรู้ที่สามารถดำรงในชีวิตประจำวันได้อย่าง มีคุณภาพและมีความสุข ซึ่งต้องได้รับการประสานความร่วมมือจากครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน

แนวทางดังกล่าวข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักประสานและพัฒนากิจการการศึกษาท้องถิ่นได้นำมาเป็นแนวทางในการจัด การศึกษาปฐมวัย ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจาก วัยและประสบการณ์ของเด็กโดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญาและคุณลักษณะโดยอยู่บนพื้นฐานของ ประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับ ซึ่งต้องเป็นหลักสูตรที่ให้ โอกาสเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาสและเด็กพิเศษ

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งความอยู่ ในสภาพแวดล้อมด้วยธรรมชาติ ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายใน และภายนอกห้องเรียน ต้องสะอาด ปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลายมีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อที่มาจากธรรมชาติและวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัย

เด็กมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง สภาพแวดล้อมใกล้ตัว และโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งครูผู้ดูแลต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องยอมรับ เห็นคุณค่า รู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบ เพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ ได้เหมาะสม นอกจากนี้ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องรู้จักพัฒนาตนเอง ปรับปรุงการใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็ก

4. การบูรณาการการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็กควรวางแผนการจัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลาย กิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัย

5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กควรสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกตสามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ซึ่งจะช่วยครูผู้ดูแลเด็กในการวางแผนในการจัดกิจกรรม ซึ่ให้เห็นพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล ความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน และยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

6. ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้ดูแลเด็กและครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเติบโตขึ้นมา ครูผู้ดูแลเด็ก พ่อแม่และผู้ปกครองเด็ก ต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการพัฒนาตามหลักการจัดหลักสูตรให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย จะต้องจัดโรงเรียนให้เหมาะสมกับปรัชญา วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษาดังนี้

1. มุ่งเน้นให้ครูพัฒนานักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนให้เจริญเติบโตทางสติปัญญา อารมณ์ สังคมและร่างกาย
2. มีการสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กในทุกด้าน

3. มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กให้เด็กได้อยู่ในที่ที่สะอาด ปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีโอกาสได้ออกกำลังกายและพักผ่อน
4. มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลาย จัดประสบการณ์และกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
5. ครูจะต้องเป็นผู้ให้การสนับสนุนและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก ประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
6. ครูจะต้องสังเกตและประเมินการสอนของตน
7. พัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กมีความสัมพันธ์กับครอบครัวของเด็ก ผู้ปกครองจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

1. แนวคิด ปรัชญา และหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 1-20)
    - 1.1 แนวคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัย
      - 1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และลักษณะนิสัยจะมีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน เด็กแต่ละคนจะเติบโตและมีลักษณะการพัฒนาการแตกต่างกันไปตามวัย ซึ่งบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละวัยเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ 5 ขวบ พัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้ และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็ก เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายที่อธิบายการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กว่ามีลักษณะต่อเนื่องเป็นตามลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาไปถึงขั้นใดจะต้องเกิดวุฒิภาวะของความสามารถขั้นนั้นก่อน เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาอธิบายว่า เด็กเกิดมาพร้อมวุฒิภาวะซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามอายุ ประสบการณ์ ค่านิยมทางสังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก จึงเป็นเสมือนเป็นแนวทางให้ผู้สอน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจเด็ก สามารถอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม

กับวัย และความแตกต่างของแต่ละบุคคลเพื่อส่งเสริมให้เด็กพัฒนา จนบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการได้ชัดเจนขึ้น

1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเรียนรู้ของมนุษย์มีผลสืบ

เนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และเนื่องจากการเรียนรู้เป็นพื้นฐานของพัฒนาการในระดับที่สูงขึ้น และเด็กมีการเรียนรู้ตามธรรมชาติตั้งแต่เกิดก่อนจะเข้าสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตรจึงยึดแนวคิดที่จะให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเอง ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีที่มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญ

ในชีวิตของเด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสทดลอง สร้างสรรค์ แก้ปัญหา และค้นพบด้วยตัวเอง ซึ่งมีอิทธิพลและมีผลต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคมสติปัญญาและลักษณะนิสัย เด็กจะรู้จักการเรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่นรวมถึงธรรมชาติรอบตัว ดังนั้น ในการจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยจึงถือว่าการเล่นอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก

1.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคมและ

วัฒนธรรมที่เด็กอยู่อาศัย หรือแวดล้อมตัวเด็ก ทำให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกัน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยถือว่า ผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจและยอมรับว่า วัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้การพัฒนาคักยภาพ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ผู้สอนควรต้องเรียนรู้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนา เกิดการเรียนรู้ และอยู่ในกลุ่มคนที่มาจากพื้นฐานเหมือนหรือต่างจากตนได้อย่างมีความสุข

1.2 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่

แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐาน

คุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

1.3 หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็ก ที่อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ขวบนั้น เป็นหลักการที่คำนึงถึงการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม เพื่อโอกาสในการพัฒนาเด็กทุกด้านตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการอย่างสมดุลและเต็ม ตามศักยภาพหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ยังเน้นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาครอบครัวเด็กทุกประเภท ทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล และเน้นเด็กเป็นสำคัญการจัดการศึกษา จัดหลักการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ตามความเป็นอยู่จริงของเด็ก โดยมีผู้ใหญ่ในชุมชน เป็นผู้เชื่อมโยงองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่เด็ก ทั้งยังเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยผ่านการเล่นซึ่งเป็นพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กและผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยเด็กเล็กโดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีของการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ต่างๆ ในการเรียนรู้ที่สามารถดำรงในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข ซึ่งต้องได้รับการประสานความร่วมมือจากครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา

2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ครูผู้ดูแลเด็กต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ กระตือรือร้นในการปฏิบัติงานจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และช่วยเหลือในการปรับตัวเข้ากับกลุ่มและพัฒนาบุคลิกภาพที่เหมาะสมด้วยการจัดประสบการณ์ทางสังคมให้เด็กได้เข้าร่วม ควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก และตอบ สอนตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กควรปฏิบัติตนให้มีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดในขณะที่ให้การดูแลเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ จากการใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ควบคุมเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย การจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของเด็กทั้งเป็นราย บุคคลและเป็นกลุ่มเล็กๆ ครูผู้ดูแลเด็กควรเข้าใจและให้การยอมรับเด็ก มีความรู้ในด้านจิตวิทยาและพัฒนาการของเด็ก เข้าใจธรรมชาติของเด็ก และยอมรับว่าเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน และควรพยายามจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับความแตกต่างของเด็กแต่ละคนให้มากที่สุด ครูผู้ดูแลเด็กไม่ควรตั้งความหวังในตัวเด็กสูงเกินความเป็นจริง ไม่ควรคาดหวังในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เช่น จะสอนให้เด็กเก่งทุกคนครูผู้ดูแลเด็กควรมุ่งหวังให้เด็กสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ตามควรแก่วัย และอัตรภาพของเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ

สังคมและสติปัญญา

2.1 กิจกรรมประสบการณ์ที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัยกิจกรรมการเล่นและสนทนาการที่ครูผู้ดูแลเด็กจัดให้กับเด็กปฐมวัย นอกจากเป็นการเตรียมความพร้อมทางร่างกายที่ทำให้เด็กแข็งแรงแล้ว ยังทำให้เด็กได้พัฒนาการรับรู้ การพูด การฟัง การจำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการ และความพร้อมทางด้านอารมณ์ ซึ่งสามารถทำผ่านกิจกรรมประสบการณ์ต่างๆ ได้ ดังนี้

2.1.1 กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะเป็นกิจกรรมที่ช่วยฝึกทักษะในการฟังจังหวะ พัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรงฝึกการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐานและเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น ทำท่าประกอบเพลงเคลื่อนไหวร่างกายตามข้อตกลง เด็กวัยนี้กล้ามเนื้อมัดใหญ่เจริญเติบโต โดยเฉพาะส่วนแขน ขาลำตัว การสอนกิจกรรมควรหนักไปทางกล้ามเนื้อมัดใหญ่ เช่น ส่วนแขนและขา เด็กวัยนี้ชอบทำตามใจตนเอง การรวมกลุ่มไม่ควรเกิน 7 คน กิจกรรมที่สอนจึงควรให้มีทั้งเล่นตามลำพัง หรือแบ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ การจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ ควรเริ่มจากกิจกรรมที่เป็นอิสระไม่ควรมีระเบียบวิธีการยุ่งยากมากมายนัก เช่น ให้เด็กได้กระจายอยู่ในห้องและเคลื่อนไหวอย่างอิสระครูผู้ดูแลเด็กควรให้เด็กได้แสดงออกด้วยตัวเองอย่างอิสระ และเป็นไปตามความนึกคิด ให้เด็กได้แสดงเลียนแบบในเรื่องต่างๆ เช่น ชีวิตครอบครัว ชีวิตในโรงเรียน กิจกรรมตามธรรมชาติ (ตกปลา พายเรือ การยก การแบก) นอกจากนี้ครูผู้ดูแลเด็กควรกำหนดจังหวะเป็นสัญญาณนัดหมายในการเคลื่อนไหวต่างๆ เช่น เปลี่ยนท่าหรือหยุดให้เด็กได้ทราบเมื่อทำกิจกรรมทุกครั้ง การสร้างบรรยากาศอย่างอิสระในห้อง จะช่วยให้เด็กเกิดความอบอุ่นเพลิดเพลิน รู้สึกสบาย และสนุกสนานหลังจากเด็กได้ออกกำลังกายเคลื่อนไหวร่างกายแล้ว ควรให้เด็กได้พักผ่อน ครูผู้ดูแลเด็กอาจจะให้เด็กได้นอนเล่นบนพรมในห้อง หรือนั่งพักใต้ร่มไม้ในกรณีที่ออกมาทำกิจกรรมในสนาม

2.1.2 กิจกรรมเสริมประสบการณ์กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เช่น การสนทนาซักถามจากประสบการณ์ และจากการปฏิบัติจริง การเล่านิทาน เป็นต้น กิจกรรมนี้จะช่วยฝึกทักษะในการคิด การสังเกต และการเปรียบเทียบ ลักษณะกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่จัดให้เด็ก ในการสอนเนื้อหาให้เด็กเล็กไม่สามารถสอนในลักษณะบรรยายให้ฟังเหมือนเด็กโตได้ เพราะความเข้าใจนามธรรมนั้นยากสำหรับเด็กวัยนี้ ดังนั้นต้องจัดเป็นกิจกรรมที่เด็กวัยนี้สนใจ เช่น การเล่านิทาน ร้องเพลง หรือกิจกรรมที่ให้เด็กเรียนรู้จากของจริง เช่น การสังเกตพืช สัตว์ ของใช้ในชีวิตประจำวัน อาชีพของบุคคลต่างๆ

ในชุมชน เป็นต้น

2.1.3 กิจกรรมเสรี กิจกรรมเสรี ได้แก่ การเล่นตามมุมต่างๆ เช่น มุมบ้าน มุมบล็อก ตัวต่อตามจินตนาการ เป็นต้น กิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการสังเกต การสำรวจ และการปฏิบัติจริง ส่งเสริมการคิดการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลส่งเสริมการพัฒนาการทางภาษา รู้จักการ แบ่งปัน และการรอคอย การจัดให้เด็กเล่นตามมุมต่างๆ ครูผู้ดูแลเด็กควรให้เด็กมีสิทธิที่จะ เลือกลงเล่นตามใจชอบ เด็กอาจเลือกเล่นเพียง 1 มุม หรือหลายมุมก็ได้ ครูผู้ดูแลเด็กทำ หน้าที่เป็นเพียงผู้ดูแลห่างๆ หากมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปช่วย เช่น ช่วยอ่านนิทานให้ เด็กฟังในมุมหนังสือ หรือขณะเด็กเล่นบทบาทสมมุติอาจมีคำสนทนาที่เด็กยังไม่เข้าใจ ครูผู้ดูแลเด็กอาจเพิ่มเติมให้ในโอกาสอันควร

2.1.4 กิจกรรมสร้างสรรค์

เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก และประสานสัมพันธ์ ระหว่างมือกับตา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแบ่งปันและการรอคอย รู้จักการ ปรับตัว และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และเด็กจะได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การวาดภาพระบายสี การพิมพ์ภาพ ด้วยวัสดุต่างๆ การปั้นดินน้ำมันการพับ ฉีก ตัด ปะกระดาษ หรือการประดิษฐ์ของเล่น จากเศษวัสดุต่างๆ เป็นต้น

2.1.5 กิจกรรมกลางแจ้ง

เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ และกล้ามเนื้อมัดเล็ก ทำให้เด็กรู้จักระวังอันตรายจากการเล่นทั้งของตนเองและผู้อื่น รู้จักเล่นและปรับตัวเมื่อ อยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้รับความสนุกสนาน และผ่อนคลายความเครียด กิจกรรมกลางแจ้ง เช่น การเล่นเครื่องเล่นสนาม การเล่นอิสระ การเล่นเกมกลางแจ้ง เป็นต้น การจัดสนามเด็ก เล่น จะต้องจัดสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เป็นสถานที่ที่เด็กสามารถจะ ทำกิจกรรมการเล่นได้ทุกแห่ง ดังนั้นจึงต้องจัดสถานที่ให้มีบรรยากาศ ที่จะกระตุ้นให้เด็ก เกิดการเรียนรู้จากการเล่นและการกระทำ ซึ่งจะเป็นการช่วยเสริมพัฒนาการของเด็ก ทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม การจัดวัสดุอุปกรณ์เครื่องเล่น และเครื่องเล่นสนาม จะต้องคำนึงถึงคุณภาพด้านที่จะช่วยจัดประสบการณ์ส่งเสริม พัฒนาการการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็ก เครื่องเล่นควรเป็นสิ่งช่วยฝึก ทักษะให้แก่เด็กหลายๆ อย่าง มีวิธีการเล่นที่ปลอดภัย สามารถให้เด็กเล่นร่วมกันได้หลาย

คนมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับวัย และความสามารถของเด็ก เครื่องเล่นสนามไม่จำเป็นจะต้องซื้อมาด้วยราคาแพงแต่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือขนาดที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย และความแข็งแรงปลอดภัยไม่เป็นอันตรายต่อเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องดูแลความสะอาด และหมั่นตรวจสอบสภาพของเครื่องเล่นทุกชนิดให้ปลอดภัยอยู่เสมอ

2.1.6 กิจกรรมเกมการศึกษา

กิจกรรมเกมการศึกษา หมายถึง กิจกรรมการเล่นที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานการศึกษา เพื่อฝึกความพร้อมในการเรียนวิชาต่างๆ ในชั้นประถมศึกษาต่อไป โดยมุ่งให้เด็กได้ใช้ สติปัญญา สังเกต คิดหาเหตุผลและแก้ปัญหา ตลอดจนจนเป็นการพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กและประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา รู้จักแบ่งปันและการรอคอย เช่น การต่อภาพ จับคู่ภาพเหมือนกัน เรียงภาพต่อกัน เป็นต้น เด็กควรมีโอกาสได้เล่นเกมการศึกษาทั้งเล่นเดี่ยวและเล่นเป็นกลุ่ม เพราะนอกจากจะเป็นการจัดกิจกรรมที่สนองความต้องการตามวัยแล้ว เกมศึกษายังช่วยฝึกทักษะความพร้อมทางด้านร่างกาย เซาว์ปัญญา อารมณ์ สังคมอีกด้วย เกมแต่ละชุดจะต้องจัดทำกล่องใส่เป็นชุดๆ เด็กควรได้เล่นเกมครบทุกชุด เนื่องจากแต่ละชุดมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ครูผู้ดูแลเด็กควรเดินดูขณะเด็กเล่น เพื่อให้คำแนะนำเมื่อเด็กเล่นผิด และฝึกให้เด็กได้ปฏิบัติจนเป็นนิสัยว่าเมื่อเล่นเสร็จแล้วจะต้องเก็บเกมลงกล่องเป็นชุดๆ เพื่อฝึกความรับผิดชอบ

3. การจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กปฐมวัย

กิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กปฐมวัย ควรเป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลาย และส่งเสริมพัฒนาการทุกๆ ด้านของเด็ก ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งสามารถจัดได้หลายรูปแบบ เพื่อเป็นการช่วยให้ครูและเด็กทราบว่าในแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไรเมื่อใด และอย่างไร โดยยึดสัดส่วนเวลาตามที่เสนอแนะไว้ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2546 ซึ่งมีหลักการจัดดังนี้

3.1 จัดกิจกรรมในแต่ละวันให้ส่งเสริมพัฒนาการทุกๆ ด้านไปพร้อมๆ กันอย่างเหมาะสมโดยไม่เน้นหนักไปที่พัฒนาการด้านใดด้านหนึ่ง

3.2 จัดกิจกรรมให้มีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียนกิจกรรมที่สงบและเคลื่อนไหว กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดมาก และกิจกรรมผ่อนคลายไม่ต้องใช้ความคิดมาก

3.3 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก เช่น

3.3.1 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ควรใช้เวลาประมาณ 15 – 20 นาที

3.3.2 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นอิสระตามมุมการเล่นกลางแจ้ง เป็นต้น ควรใช้เวลาประมาณ 30 – 60 นาที

3.4 คำนึงถึงการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เพื่อปูพื้นฐานให้เด็กได้พัฒนาลักษณะนิสัยและทักษะในการใช้ชีวิตประจำวัน

3.5 รูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวัน การจัดตารางกิจกรรมประจำวันสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการนำไปใช้ของแต่ละหน่วยงาน และสภาพชุมชนดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ตัวอย่างกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กปฐมวัย แบบที่ 1

เวลา 07.00 – 08.30 น. – กิจกรรมรับเด็ก

เวลา 08.30 – 08.45 น. – เคารพธงชาติ สวดมนต์

เวลา 08.45 – 09.00 น. – ตรวจสอบสุขภาพ ไปห้องน้ำ

เวลา 09.00 – 09.20 น. – กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

เวลา 09.20 – 10.20 น. – กิจกรรมสร้างสรรค์

เวลา 10.20 – 10.30 น. – พักรับประทานอาหารว่าง

เวลา 10.30 – 10.45 น. – กิจกรรมเสริมประสบการณ์

เวลา 10.45 – 11.30 น. – กิจกรรมกลางแจ้ง

เวลา 11.30 – 12.00 น. – พักรับประทานอาหารกลางวัน

เวลา 12.00 – 14.00 น. – นอนพักผ่อน

เวลา 14.00 – 14.20 น. – เก็บที่นอน ล้างหน้า

เวลา 14.20 – 14.30 น. – พักรับประทานอาหารว่าง

เวลา 14.30 – 14.50 น. – เกมการศึกษา/กิจกรรมเสรี

เวลา 14.50 – 15.00 น. – เตรียมตัวกลับบ้าน

ตัวอย่างกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กปฐมวัย แบบที่ 2

เวลา 08.00 – 09.00 น. – กิจกรรมรับเด็ก – เคารพธงชาติ

สวดมนต์

เวลา 09.00 – 09.30 น. – กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

เวลา 09.30 – 10.00 น. – กิจกรรมสร้างสรรค์

- เวลา 10.00 – 10.30 น. – กิจกรรมเสรี
- เวลา 10.30 – 10.40 น. – พักรับประทานอาหารว่าง
- เวลา 10.40 – 11.20 น. – กิจกรรมกลางแจ้ง
- เวลา 11.20 – 11.30 น. – พัก (ล้างมือ ล้างเท้า)
- เวลา 11.30 – 11.50 น. – กิจกรรมเสริมประสบการณ์
- เวลา 11.50 – 13.00 น. – พักรับประทานอาหารกลางวัน
- เวลา 13.00 – 15.00 น. – นอนพักผ่อน
- เวลา 15.00 – 15.10 น. – เก็บที่นอน ล้างหน้า
- เวลา 15.10 – 15.30 น. – พักรับประทานอาหารว่าง
- เวลา 15.30 – 15.50 น. – กิจกรรมเกมการศึกษา
- เวลา 15.50 – 16.00 น. – เตรียมตัวกลับบ้าน

4. การเขียนแผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ (กรมวิชาการ. 2546 : 58 – 60)

ได้กล่าวว่าการสอนในระดับปฐมวัยนั้นไม่สอนเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปแบบกิจกรรมบูรณาการ ให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่น ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ และรู้หลักการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุดประสงค์ของการเขียนแผนการจัดประสบการณ์

1. เพื่อให้ผู้สอนวางแผนล่วงหน้าในการจัดกิจกรรมร่วมกับเด็กได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย
2. เพื่อให้ผู้สอนนำแผนการจัดประสบการณ์ ไปใช้ในการจัดกิจกรรมประจำวันให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

การจัดทำแผนประสบการณ์ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้สอนควรดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้สอนควรจะศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยอย่างละเอียด จนเกิดความเข้าใจว่าจะพัฒนาเด็กอย่างไร เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ นอกจากนี้ควรศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมเพื่อให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้น เช่น คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย คู่มือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ตัวอย่างแผนการ

จัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย

2. วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา ความสัมพันธ์ของมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้สภาพที่พึงประสงค์ของเด็ก 3 – 5 ปี ผู้สอนต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ของเด็ก 3 – 5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาสาระการเรียนรู้

3. วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เป็นสาระการเรียนรู้โดยผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ และเลือกนำมากำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์

4. กำหนดรูปแบบการจัดประสบการณ์ เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนต้องกำหนดรูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยซึ่งมีหลากหลาย รวมทั้งศึกษาแนวคิดจากนวัตกรรมที่ผู้สอนต้องการใช้สอดแทรกในการจัดประสบการณ์ สำหรับรูปแบบที่นิยมใช้จัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย คือ หน่วยการจัดประสบการณ์รายสัปดาห์ บางสัปดาห์อาจใช้หน่วยตามความสนใจของเด็ก โดยพิจารณาข้อมูลหลักสูตรสถานศึกษา ตัวเด็ก สภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมประกอบ ทั้งนี้ สามารถยืดหยุ่นตามความเหมาะสม

สำหรับการจัดประสบการณ์แบบหน่วย ผู้สอนต้องกำหนดหัวเรื่องโดยใช้เป็นแกนกลางในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก การกำหนดหัวเรื่องสามารถทำได้ 3 วิธี คือ

วิธีที่ 1 เด็กเป็นผู้กำหนด วิธีนี้ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้กำหนดหัวเรื่องได้ตามความสนใจ เช่นขณะที่เดินผ่านแปลงดอกไม้ เด็กแสดงความสนใจผีเสื้อที่กำลังเกาะดอกไม้อยู่และต้องการที่จะเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ดังนั้นผู้สอนจึงนำเรื่องผีเสื้อมาเป็นหัวข้อในการจัดทำหน่วยการจัดประสบการณ์

วิธีที่ 2 ผู้สอนและเด็กร่วมกันกำหนด วิธีนี้เป็นวิธีที่กำหนดร่วมกันระหว่างผู้สอนกับเด็ก โดยผู้สอนกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็น แล้วนำเรื่องที่สนใจมากำหนดเป็นหน่วยการจัดประสบการณ์ เช่น ครูอ่านนิทานเกี่ยวกับ ช้าง ให้เด็กฟังและมีการสนทนา อภิปรายเกี่ยวกับเรื่องช้าง ในที่สุดผู้สอนกับเด็กจึงตัดสินใจร่วมกันกำหนดเรื่อง “ ช้าง ” เป็นหน่วยการจัดประสบการณ์

วิธีที่ 3 ผู้สอนเป็นผู้กำหนด วิธีนี้ผู้สอนจะเป็นผู้วางแผนกำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์ และสาระการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยไว้ล่วงหน้า โดยพิจารณาจากโครงสร้างหลักสูตรที่จัดทำไว้ หน่วยการจัดประสบการณ์นี้สามารถปรับหรือยืดหยุ่นได้ตามความสนใจของเด็ก เช่น ผู้สอนกำหนดเรื่อง “ ยุง ” ไว้ล่วงหน้าแล้ว แต่ปรากฏว่าเด็ก

อยากรู้เรื่อง “ ผีเสื้อ” ผู้สอนสามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนเรื่องนั้นมาเป็นผีเสื้อได้ และนำเรื่อง “ยุง” ไปจัดประสบการณ์ในโอกาสต่อไป

การกำหนดหัวเรื่องหน่วยการจัดประสบการณ์ควรมีลักษณะดังนี้

1. เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็ก
2. ตรงตามความต้องการและความสนใจของเด็ก
3. สอดคล้องกับสภาพและการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็ก
4. ผนวกคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปได้อย่างผสมกลมกลืน
5. เขียนแผนการจัดประสบการณ์ ผู้สอนควรพิจารณาเขียนแผนการจัด

ประสบการณ์ที่นำไปใช้ได้จริง และเกิดประโยชน์ต่อเด็กปฐมวัยที่ผู้สอนรับผิดชอบ ทั้งนี้ จะต้องสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

5.1 นำหน่วยการจัดประสบการณ์ มากำหนดรายละเอียดสาระที่ควรเรียนรู้ โดยผู้สอนกำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ ให้เข้ากับหัวเรื่องหน่วยการจัดประสบการณ์สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย ประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ซึ่งสาระที่ควรเรียนรู้ในหลักสูตรนั้นเป็นสาระที่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถยืดหยุ่นได้โดยง่าย สะดวกต่อการปรับให้เหมาะสมกับความสนใจและสิ่งแวดล้อมในชีวิตของเด็ก

5.2 สังเกตหรือระดมความคิดจากเด็ก ผู้สอนอาจสนทนากับเด็ก เพื่อจะได้ทราบว่าเด็กมีประสบการณ์เดิมในหัวเรื่องนั้นมากน้อยเพียงใด เด็กอยากทราบอะไรเพิ่มเติม และผู้สอนควรตรวจสอบหลักสูตรเพื่อเพิ่มเติมสิ่งที่เด็กควรเรียนรู้ในหน่วยหัวเรื่องนั้นๆ

5.3 เขียนแผนการจัดประสบการณ์ เมื่อได้ขอบข่ายสาระที่เด็กต้องการรู้และสาระที่ผู้สอนคิดว่าเด็กควรรู้เพิ่ม แล้วผู้สอนต้องเขียนแผนการจัดประสบการณ์ โดยคำนึงถึงมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ ในเด็กแต่ละกลุ่มอายุที่ผู้สอนรับผิดชอบ ประสบการณ์สำคัญที่คาดว่าจะเกิด สื่อกิจกรรม และการประเมินผลสำหรับรูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ ผู้สอนสามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์ไว้ล่วงหน้า และเขียนแผนการจัดประสบการณ์แบบหน่วย (Unit) ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยและสถานศึกษาของตนเองได้

จากแนวคิดทั้งหมดของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถสรุปได้ว่า แผนการจัดประสบการณ์หมายถึง การคิดไว้ล่วงหน้าอย่างมี

หลักเกณฑ์ว่าครูจะทราบได้อย่างไรว่า ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ และการวางแผนการสอน จะต้องสัมพันธ์กับวิธีสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และถ้าผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำ แผนประสบการณ์แม้เพียงเล็กน้อยก็จะทำให้แผนการจัดประสบการณ์นั้น หรือการสอน ครั้งนั้นมีความหมายต่อผู้เรียนอย่างยิ่ง มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัด ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและ สติปัญญา

5. การประเมินพัฒนาการสำหรับเด็กปฐมวัย การประเมินพัฒนาการ เน้นการประเมินครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และ สติปัญญา โดยสังเคราะห์จากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และเกณฑ์ มาตรฐานนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ (เดิม) ดังนี้

5.1 พัฒนาการด้านร่างกาย พฤติกรรมและความสามารถที่ประเมิน ประกอบด้วย

5.1.1 ภาวะการเจริญเติบโต ได้แก่

5.1.1.1 ส่วนสูง

5.1.1.2 น้ำหนัก

5.1.1.3 สัดส่วน

5.1.2 สุขภาพอนามัย

5.1.2.1 ผมและศีรษะ

5.1.2.2 หูและใบหู

5.1.2.3 ตา

5.1.2.4 จมูก

5.1.2.5 ปากและฟัน

5.1.2.6 มือและเล็บมือ

5.1.2.7 เท้าและเล็บเท้า

5.1.2.8 ผิวหนังและผิวหนัง

5.1.2.9 เสื้อผ้า

5.1.3 สุขนิสัยที่ดี

5.1.3.1 ล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหาร

5.1.3.2 ใช้ห้องน้ำ ห้องส้วมถูกวิธี

5.1.3.3 แปรงฟันตอนเช้าและก่อนเข้านอน

5.1.3.4 เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์

5.1.4 ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อ

5.1.4.1 ความสามารถในการเคลื่อนไหว (กล้ามเนื้อใหญ่)

1) การกระโดดขาเดียวไปข้างหน้า

2) การวิ่งข้ามสิ่งกีดขวาง

3) การโยนสิ่งของไปที่เป้าหมาย

4) การก้มตัวหยิบสิ่งของและเปลี่ยนทิศทาง

5) การวิ่งเร็วระยะทาง 10 เมตร

6) การเคลื่อนไหวพื้นฐานและประกอบจังหวะ

5.1.4.2 กล้ามเนื้อเล็กและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา

1) การใช้กล้ามเนื้อมือในการปฏิบัติงาน

2) ความสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อมือและตา

5.2 พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ พฤติกรรมและคุณลักษณะที่

ประเมิน ประกอบด้วย

5.2.1 การแสดงความรู้สึกของตนเอง

5.2.2 การแสดงความชื่นชมผลงานของตนเองและผู้อื่น

5.2.3 ความสนุกสนาน ร่าเริง แจ่มใส

5.2.4 การควบคุมตนเอง

5.2.5 การกล้าแสดงออก

5.2.6 ความรับผิดชอบ

5.3 พัฒนาการด้านสังคม พฤติกรรมและคุณลักษณะที่ประเมิน

ประกอบด้วย

5.3.1 การมีวินัย

5.3.2 การเล่น / อยู่ร่วมกับผู้อื่น

5.3.3 การเป็นผู้นำ ผู้ตาม

5.3.4 การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5.3.5 การปฏิบัติตนตามมารยาทและวัฒนธรรมไทย เช่น การไหว้ การขอบคุณ ขอโทษ การขออนุญาต

5.3.6 ความมีน้ำใจและรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น

5.3.7 การช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน

5.3.8 การปฏิบัติตนในการดูแลสิ่งแวดล้อม และรักษารักษาชาติ เช่น การทำความสะอาด การทิ้งขยะถูกที่ การรดน้ำต้นไม้ การแสดงความรักสัตว์

5.3.9 การปฏิบัติตนและแสดงออกซึ่งความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้ตามวัย เช่น การยืนตรงเคารพเพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี แสดงความเคารพตามศาสนาที่นับถือ

5.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา พฤติกรรมและความสามารถที่ประเมิน ประกอบด้วย

5.4.1 การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

5.4.1.1 การปฏิบัติตามคำสั่ง

5.4.1.2 การพูดเล่าเรื่อง

5.4.2 ความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา

5.4.2.1 การเปรียบเทียบและจัดหมวดหมู่

5.4.2.2 การเรียงลำดับเหตุการณ์

5.4.2.3 การหาความสัมพันธ์

5.4.2.4 การรู้ค่าจำนวน 1 – 10

5.4.2.5 การรับรู้โดยใช้ประสาทสัมผัส

5.4.2.6 การแก้ปัญหา

5.4.2.7 การคิดหาเหตุผล

5.4.3 การมีทักษะในการแสวงหาความรู้

5.4.4 การมีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

5.4.5 การมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

การจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย

1. แนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัย

การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญของงานทุกชนิดในงานแห่งชีวิต จุดเริ่มต้นคือการเริ่มชีวิตในเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาว่าเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 5 ขวบ เป็นช่วงที่สำคัญช่วงหนึ่งของชีวิตที่สมองมีการเจริญเติบโต มากกว่าทุกๆ ช่วงอายุและเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการปูพื้นฐานทักษะต่างๆ ให้แก่เด็กเพื่อมีความพร้อมในการที่จะพัฒนาในระดับต่อไป

ดังนั้น การจัดการศึกษาปฐมวัย พัฒนาขึ้นมาโดยแนวคิดต่อไปนี้
(กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ม.ป.ป. : 4-7)

1. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิตครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์- จิตใจ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัยจะมีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน เด็กแต่ละคนจะเติบโตและมีลักษณะการพัฒนาการแตกต่างกันไปตามวัย ซึ่งบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละวัยเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ 5 ขวบพัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็ก เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายที่อธิบายการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กกว่ามีลักษณะต่อเนื่องเป็นตามลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาไปถึงขั้นใด จะต้องเกิดวุฒิภาวะของความสามารถขั้นนั้นก่อน เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา อธิบายว่าเด็กเกิดมาพร้อมวุฒิภาวะซึ่งจะพัฒนาขึ้นอายุประสบการณ์ ค่านิยมทางสังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก เสมือนเป็นแนวทางให้ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจเด็ก สามารถอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคลเพื่อส่งเสริมให้เด็กพัฒนาจนบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการได้ชัดเจนขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเรียนรู้ของมนุษย์มีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และเนื่องจากการเรียนรู้เป็น

พื้นฐานของพัฒนาการในระดับสูงขึ้นและเด็กมีการเรียนรู้ตามธรรมชาติตั้งแต่เด็กก่อนจะเข้าสถานศึกษาการจัดทำหลักสูตร จึงยึดแนวคิดที่จะให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเอง ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้โดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างดี มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการผู้เรียนแต่ละคน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตของเด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสทดลองสร้างสรรค์แก้ปัญหาและค้นพบด้วยตนเอง ซึ่งมีอิทธิพลและมีผลดีต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคมสติปัญญา และลักษณะนิสัย เด็กจะรู้จักการเรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่น รวมถึงธรรมชาติรอบตัว ดังนั้น ในการจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยจึงถือการเล่นอย่างมีจุดมุ่งหมาย เป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก

4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่หรือสภาพแวดล้อมตัวเด็ก ทำให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกัน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยถือว่าผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจและยอมรับว่า วัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมตัวเด็ก มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้การพัฒนาศักยภาพและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ผู้สอนควรต้องเรียนรู้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนาเกิดการเรียนรู้และอยู่ในกลุ่มงานที่มาจากพื้นฐานเหมือนหรือต่างจากตนได้อย่างมีความสุข

แนวคิดพื้นฐานดังกล่าวในการจัดการศึกษาปฐมวัย ครูผู้ดูแลเด็กต้องศึกษาหลักการของหลักสูตรให้เข้าใจ เพราะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กแรกเกิดถึงอายุ 5 ขวบจะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา โดยต้องคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคน ทั้งเด็กปกติ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ และเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา รวมทั้งการสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือเด็กที่มีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือบุคคลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส เพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย อย่างสมดุล โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลาย บูรณาการผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดู หรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู

และให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองตามลำดับ
 ชั้นของพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข
 เป็นคนดี และคนเก่งของสังคมสอดคล้องกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ชนบทชนนิยม
 ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา สภาพเศรษฐกิจ สังคม โดยความร่วมมือจาก
 บุคคล ครอบครัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน

2. ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการ
 อบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของ
 เด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก
 ความเอื้ออาทรและความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่
 ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

3. หลักการการศึกษาปฐมวัย

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ
 ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่เด็กกับ
 ผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็ก
 ปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับชั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล
 และเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการ(กรมวิชาการ. 2546 : 5) ดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัย
 ทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ
 โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม
 และวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมี
 คุณภาพและมีความสุข
5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษาในการ
 พัฒนาเด็ก

4. การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรม บูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ทักษะคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาโดยมีหลักการ และแนวทางการจัดประสบการณ์ (กรมวิชาการ. 2546 : 39-42) ดังนี้

4.1 หลักการจัดประสบการณ์

4.1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

4.1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

4.1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการ และผลผลิต

4.1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

4.1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

4.2 แนวทางการจัดประสบการณ์

4.2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะกับอายุวุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ

4.2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือเด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้นทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4.2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะ และสาระการเรียนรู้

4.2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

4.2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น และผู้ใหญ่ ภายใต้อาณาเขตล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การ

ทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

4.2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

4.2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

4.2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

4.2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมและการประเมินพัฒนาการ

4.2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

4.3 การจัดกิจกรรมประจำวัน

4.3.1 กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใดและอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

4.3.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

4.3.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

4.3.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 30-60 นาที

4.3.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้องกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้เริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลังจัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนักเพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

4.3.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมดังต่อไปนี้

4.3.2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหวและความคล่องแคล่วในการใช้วัยต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

4.3.2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับ ซ้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

4.3.2.3 การพัฒนาอารมณ์-จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาท ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดคล้องคุณธรรมจริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

4.3.2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อน นอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกา ข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

4.3.2.4 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกตจำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลองศึกษาออกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่หรือรายบุคคล

4.3.2.5 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่านและบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

4.3.2.6 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัวโดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำเล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่างๆ ฯลฯ

การจัดประสบการณ์ที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จัดประสบการณ์ให้เด็ก โดยบูรณาการผ่านการเล่น เป็นการบูรณาการทั้งทางด้านเนื้อหาสาระ และทักษะกระบวนการ ผ่านการจัดกิจกรรม 6 กิจกรรม เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เรียนรู้จากการลงมือกระทำและเกิดการพัฒนาทางด้านร่างกายอารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้เด็ก เพื่อกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการอย่างเต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคนจึงควรยึดหลักการ ดังนี้

1. คำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เด็กแต่ละคนมีความสนใจแตกต่างกัน จึงควรมีกิจกรรมที่หลากหลายประเภท ที่เหมาะสมกับวัยตรงกับความสนใจและความต้องการของเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเลือกตามความสนใจและความสามารถ

2. มีทั้งกิจกรรมที่ให้เด็กทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรม ด้วยตนเองตามความเหมาะสม

3. มีทั้งกิจกรรมสงบและกิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหว

4. ระยะเวลาจัดกิจกรรมควรเหมาะสมกับวัย ยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก

5. เน้นให้มีสื่อของจริง ให้เด็กได้มีโอกาสสังเกต สำรวจ ค้นคว้า ทดลองแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นๆ และผู้ใหญ่

การจัดกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม เพื่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา มีดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
2. กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม
3. กิจกรรมสร้างสรรค์
4. กิจกรรมเสรี/การเล่นตามศูนัย์ฯ
5. กิจกรรมกลางแจ้ง
6. เกมการศึกษา

4.4 กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กเคลื่อนไหว ส่วนต่างๆ ของร่างกายตามจังหวะอย่างอิสระ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะ จังหวะ และอุปกรณ์อื่นๆ ประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์รู้จังหวะและควบคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

จุดประสงค์

1. พัฒนาอวัยวะทุกส่วนให้มีความสัมพันธ์ในขณะเคลื่อนไหว
2. เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน
3. กล้าแสดงออกและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
4. ฝึกทักษะในการฟังดนตรี หรือจังหวะต่างๆ
5. รู้จักปรับตัวในการทำกิจกรรมและความร่วมมือในกลุ่ม
6. ฝึกการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี
7. พัฒนาภาษา ฝึกฟังคำสั่ง ข้อตกลงและปฏิบัติตามได้

วัสดุ อุปกรณ์

1. เครื่องประกอบจังหวะ เช่น รำมะนา กลอง กรับ ฉิ่ง ฯลฯ
2. แถบบันทึกเสียงเพลง เครื่องเล่นเทป
3. อุปกรณ์ประกอบการเคลื่อนไหว เช่น ห่วงยาง แถบผ้า ฯลฯ

กิจกรรม

1. ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจอง และเคลื่อนไหวตาม

บทเพลงคำกลอน คำคล้องจอง

2. เคลื่อนไหวพื้นฐาน โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เคลื่อนไหวอยู่กับที่และเคลื่อนไหวเคลื่อนที่

3. เล่นเครื่องเล่นดนตรีง่ายๆ ประเภทเคาะ เช่น กรับ รำมะนา กลอง ฯลฯ และเคลื่อนไหวประกอบ

4. การฝึกจังหวะ โดยการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกาย การทำจังหวะด้วยการเปล่งเสียง

5. ให้เด็กเคลื่อนไหวตามความคิดสร้างสรรค์โดยใช้อุปกรณ์ประกอบในการเคลื่อนไหว เช่น ห่วง แถบผ้า ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

1. สร้างบรรยากาศให้เด็กเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน สนุกสนาน และมีความเป็นกันเอง

2. ความเริ่มกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระและมีวิธีการที่ไม่ยุ่งยากมากนัก

3. ควรให้เด็กแสดงออกด้วยตนเองอย่างอิสระ และไม่ควรบังคับ ถ้าเด็กไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรมควรให้เวลาและให้โอกาสจนกว่าเด็กสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

5. กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ฝึกการทำงาน และอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเข้าใจเนื้อหาและเรื่องราวแผนการจัดประสบการณ์
2. ส่งเสริมการใช้ภาษาในการฟัง พูด และการถ่ายทอดเรื่องราว
3. ฝึกความมีระเบียบวินัย มารยาทในการฟัง พูดและลักษณะนิสัยที่ดี
4. กล้าแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

กิจกรรม

1. การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูดการฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

2. การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่างๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม

3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอน
4. การทดลอง/ปฏิบัติ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการณ์เปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหา
5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสิ่งต่างๆ รอบตัว
6. การเล่นบทบาทสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่างๆ ตามเนื้อเรื่อง
7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออก เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ
ข้อเสนอแนะ

1. ควรยึดหลักการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและมีโอกาสค้นพบด้วยตนเองให้มากที่สุด
2. ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมควรใช้คำถามปลายเปิดที่ชวนให้เด็กคิด
3. ช่วงระยะเวลาที่จัดกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความสนใจของเด็กและความเหมาะสมของกิจกรรมนั้นๆ

5.1 กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การฉีก ตัด ปะ การพิมพ์ภาพหรือวิธีการอื่นๆ ที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ
2. ให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียด
3. ส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อมือ และพัฒนาประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตา
4. ส่งเสริมการปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

5. ส่งเสริมคุณธรรมในด้านความอดทน การรอคอย ความ
รับผิดชอบและความมีวินัยในตนเอง

6. ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา

7. ฝึกทักษะการสังเกต การคิดและการแก้ปัญหา

กิจกรรม

1. จัดโต๊ะและวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม โดยให้เด็กรับผิดชอบช่วยจัด
อุปกรณ์

2. สร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมให้มีความสดชื่น แจ่มใส

3. ให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างอิสระตามความสนใจของตน

4. สร้างข้อตกลงในการเปลี่ยนหมุนเวียนทำกิจกรรม

5. แนะนำอุปกรณ์ วิธีใช้และคอยดูแลให้คำปรึกษาในการทำ

กิจกรรม

6. เมื่อทำงานเสร็จจัดให้เด็กเก็บวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ

เครื่องใช้ และนำเสนอผลงานของตน

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้
ก่อนเป็นอันดับแรก

2. ก่อนให้เด็กทำกิจกรรมต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องพร้อมทั้ง
สาธิตให้ดู

3. เก็บผลงานที่แสดงความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อ
เป็นข้อมูลสังเกตพัฒนาการของเด็ก

4. หากพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างเดียวยาวตลอดเวลา
ควรกระตุ้นเร้าและจูงใจให้เด็กเปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้าง

5.2 กิจกรรมเสรี/เล่นตามศูนย์

กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามศูนย์การ
เรียนที่จัดไว้ภายในศูนย์เด็กเล็ก เช่น ศูนย์บล็อก ศูนย์หนังสือ ศูนย์ร้านค้า ศูนย์บ้าน เป็นต้น
ศูนย์ต่างๆเหล่านี้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจ และความต้องการของ
เด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มย่อย

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
  2. ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ
  3. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักรอคอย
- เอื้อเพื่อพ่อแม่
4. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิด วางแผนและตัดสินใจในการทำกิจกรรม

5.3 ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา

กิจกรรม

1. แนะนำศูนย์การเรียนรู้ใหม่ให้เด็กรู้จักและเสนอแนะวิธีใช้ เล่นเครื่องบางชนิด เช่น แวนขยาย เครื่องชั่ง ฯลฯ
  2. สร้างข้อตกลงในการเล่นร่วมกัน
  3. เปิดโอกาสให้เด็กคิดวางแผนตัดสินใจ เลือกเล่นอิสระ โดยมีครูคอยสังเกตพฤติกรรมการเล่นพร้อมทั้ง ให้การนิเทศภายในและช่วยเหลือเด็กในการเล่น
- ข้อเสนอแนะ

1. การจัดกิจกรรม ควรให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างอิสระ โดยเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 1-2 อย่างในแต่ละวัน
2. ขณะเด็กเล่นควรสังเกตพฤติกรรมของเด็กและดูแลอย่างใกล้ชิด
3. หากศูนย์การเรียนรู้ใดมีเด็กมากเกินไปควรให้เด็กมีโอกาสคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
4. สื่อเครื่องเล่นในแต่ละศูนย์การเรียนรู้ ควรสับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย

5.4 กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้อง เพื่อออกกำลังกายเคลื่อนไหวร่างกาย และแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลักกิจกรรมกลางแจ้งที่ควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น

1. การเล่นเกมเล่นสนาม
2. การเล่นทราย
3. การเล่นน้ำ

4. การเล่นเกมบาสเกตบอลในบ้านจำลอง
5. การเล่นเกมในศูนย์ช่างไม้
6. การเล่นเกมกับอุปกรณ์ช่างไม้
7. การเล่นเกมการละเล่น

จุดประสงค์

ของอวัยวะต่างๆ

1. พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็กและการประสานสัมพันธ์
2. ส่งเสริมให้ร่างกายแข็งแรงสุขภาพดี
3. ส่งเสริมให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียด
4. รู้จักปรับตัวในการเล่น และการทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. เรียนรู้การระวังรักษาความปลอดภัยทั้งตนเองและผู้อื่น
6. รู้จักการตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

กิจกรรม

1. เด็กและครูร่วมสร้างข้อตกลง กติกาในการเล่น
2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่นให้พร้อม
3. การสาธิตการเล่นเครื่องเล่นสนามบางชนิด
4. ให้เด็กเลือกเล่นอิสระตามความสนใจ
5. ขณะเด็กเล่น ครูต้องคอยดูแลความปลอดภัยและสังเกต

พฤติกรรมการเล่น

6. เมื่อหมดเวลาให้เด็กช่วยเก็บของเข้าที่และทำความสะอาดร่างกาย

ข้อเสนอแนะ

ปลอดภัยและใช้การได้ดีอยู่เสมอ

1. หมั่นตรวจเครื่องเล่นสนามและอุปกรณ์ต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่
2. ให้โอกาสเด็กเลือกเล่นกลางแจ้งอย่างอิสระทุกวัน
3. ขณะเด็กเล่นครูต้องดูแลอย่างใกล้ชิด
4. หลังเลิกกิจกรรม ควรให้เด็กได้พักผ่อนหรือนั่งพัก

5.5 เกมการศึกษา

เกมการศึกษา เป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกา
ง่ายๆ สามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกตคิดหาเหตุผลและเกิด

ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ฯลฯ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมการสังเกต การเปรียบเทียบ
2. ส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
3. ส่งเสริมการคิดหาเหตุผลและตัดสินใจแก้ปัญหา
4. ปลูกฝังให้มีคุณธรรมต่างๆ เช่น ความรับผิดชอบ การแข่งขัน

ฯลฯ

กิจกรรม

1. ในกรณีที่เล่นเกมใหม่ ครูควรแนะนำ สาธิต อธิบายวิธีการเล่นเกมให้เด็กทราบ
2. ให้เด็กหมุนเวียนเข้ามาเล่นเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล ตามความเหมาะสม

3. ขณะเด็กเล่นครูมีหน้าที่เพียงผู้แนะนำ
4. เมื่อเล่นเกมแต่ละชุดเสร็จแล้วควรฝึกให้เด็กเก็บให้เรียบร้อย

ตัวอย่างเกมการศึกษา

1. เกมจับคู่
  - จับคู่รูปร่างที่เหมือนกัน
  - จับคู่ภาพกับเงา
  - จับคู่ภาพสัมพันธ์
  - จับคู่ภาพชิ้นส่วนที่หายไป
  - จับคู่ภาพกับโครงร่าง
2. เกมภาพตัดต่อ (ที่สัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้)
3. เกมจัดหมวดหมู่
4. เกมโดมิโน
5. เกมเรียงลำดับ

ข้อเสนอแนะ

1. การเล่นเกมการศึกษาในระยะแรกควรเริ่มใช้ของจริง
2. การเล่นเกมในแต่ละวันอาจให้เล่นทั้งเกมชุดใหม่และชุดเก่า
3. อาจให้เด็กหมุนเวียนเล่นเกมตามความเหมาะสม

4. การเล่นเกมเมื่อเลิกแล้วควรจัดเก็บรวมไว้เป็นชุดๆ

5.6 สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (ม.ป.ป. : 63) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนรู้ว่าหมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ทักษะคติ และค่านิยมไปสู่ผู้เรียน และทำให้การเรียนรู้นั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ความสำคัญของสื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางความคิด ได้แก่ การคิดไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมให้แก่ผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันมีอิทธิพลสูงต่อการกระตุ้นให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีมากมายหลายรูปแบบมีบทบาทและให้คุณประโยชน์ต่างๆ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ม.ป.ป. : 64) เช่น

1. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการ
3. ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
4. สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์เรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจ และทำให้อยากรู้ อยากเห็น
5. ส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน
6. เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกันเรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน
7. ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้เชื่อมโยงกัน
8. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม
9. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย
10. เชื่อมโยงโลกที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน

5.6.1 ประเภทของสื่อพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน

สื่อระดับปฐมวัย แบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ (กรมส่งเสริมการ

ปกครองท้องถิ่น. ม.ป.ป. : 65) ดังนี้

1. ด้านร่างกาย
  - 1.1 สื่อฝึกประสาทสัมผัสทั้ง 5
  - 1.2 สื่อพัฒนาความพร้อมทางร่างกาย
2. ด้านอารมณ์-จิตใจ
  - 2.1 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านดนตรีและกิจกรรมเข้าจังหวะ
  - 2.2 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านศิลปะและความคิดสร้างสรรค์
3. ด้านสังคม
  - 3.1 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านสังคม
4. ด้านสติปัญญา
  - 4.1 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านวิทยาศาสตร์
  - 4.2 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านคณิตศาสตร์
  - 4.3 สื่อพัฒนาความพร้อมด้านภาษา

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กเล็ก

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ซึ่งได้แสดงหรือจำแนกหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่างๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียนหรือตัวพิมพ์เป็นสื่อ เพื่อแสดงความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายประเภท เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสารวารสาร จุลสาร จดหมาย จดหมายเหตุ บันทึก รายงาน วิทยานิพนธ์ เป็นต้น
2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น แถบบันทึกภาพพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) แถบบันทึกเสียง สไลด์สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยีหมายรวมถึงกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนการสอนการศึกษาผ่านดาวเทียม
3. สื่ออื่นๆ นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยีแล้ว ยังมีสื่ออื่นๆ ที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสื่อทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวมาแล้ว สื่อเหล่านี้อาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้
  - 3.1 สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งสามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด เจตคติและวิธี

ปฏิบัติตนไปสู่บุคคลอื่น สื่อบุคคลอาจเป็นบุคลากรที่อยู่ในระบบโรงเรียน เช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน ตัวผู้เรียน นักการ ภารโรง หรืออาจเป็นบุคลากรภายนอกระบบโรงเรียน เช่น บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่างๆ เป็นต้น

3.2 สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสภาพที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น พืชผัก ผลไม้ สัตว์ชนิดต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ สภาพดินฟ้า อากาศห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ แหล่งวิทยาการหรือแหล่งการเรียนรู้ ห้องสมุด ชุมชน สังคม วัฒนธรรมฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสื่อที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งครูผู้ดูแลเด็กหาได้ไม่ยาก

3.3 สื่อกิจกรรม/กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่ครู หรือผู้เรียนกำหนดขึ้น เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ใช้ในการฝึกทักษะ ซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น การแสดงละครบทบาทสมมติ การสาธิต สถานการณ์จำลอง การจัดนิทรรศการ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การทำโครงการ เกมเพลง การปฏิบัติตามใบงาน ฯลฯ

3.4 สื่อวัสดุ/เครื่องมืออุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ กราฟ ฯลฯ นอกจากนี้ยังรวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่างๆ เช่น อุปกรณ์ทดลอง วิทยาศาสตร์เครื่องมือวิชาช่าง เป็นต้นหลักการเลือกสื่อการเรียนรู้

การเลือกสื่อการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ประกอบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง โดยในการเลือกสื่อการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องตั้งวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในการเรียนให้แน่นอนเสียก่อน เพื่อใช้วัตถุประสงค์นั้นเป็นตัวชี้้นำในการเลือกสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีหลักการอื่นๆ เพื่อประกอบการพิจารณา(กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ม.ป.ป. : 67) ดังนี้

1. เลือกให้ตรงกับจุดมุ่งหมายและเรื่องที่สอน
2. เลือกให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก
3. มีวิธีการใช่ง่ายและนำไปใช้ได้หลายกิจกรรม
4. มีเนื้อหาถูกต้องและทันสมัย
5. มีคุณภาพ เช่น ภาพชัดเจน ขนาดเหมาะสม สีไม่สะท้อนแสง

ใช้สื่ออื่นแทน

6. เลือกสื่อที่จะช่วยให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่สอนในเวลาที่เหมาะสม
7. เลือกสื่อที่เป็นของจริง สามารถสัมผัสได้ก่อนที่จะพิจารณา
8. เลือกสื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่เด็กกอยู่
9. เลือกสื่อที่มีความแข็งแรงและทนทาน
10. เลือกสื่อที่ไม่เป็นอันตรายต่อเด็ก

5.6.2 ขั้นตอนการดำเนินการผลิตสื่อสำหรับเด็ก

ขั้นตอนการดำเนินการผลิตสื่อสำหรับเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 81) มีดังนี้

1. สำรวจความต้องการของการใช้สื่อให้ตรงกับจุดประสงค์ ภาระการเรียนรู้และกิจกรรมที่จัด
2. วางแผนการผลิต โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและรูปแบบของสื่อให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก สื่อนั้นจะต้องมีความคงทนแข็งแรง ประณีตและสะดวกต่อการใช้
3. ผลิตสื่อตามรูปแบบที่เตรียมไว้
4. นำสื่อไปทดลองใช้หลายๆ ครั้งเพื่อหาข้อดี ข้อเสีย จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น
5. นำสื่อที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้จริง

5.6.3 หลักการใช้สื่อการเรียนรู้

ภายหลังจากผู้สอนได้เลือกและตัดสินใจแล้วว่า จะใช้สื่อประเภทใดในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการถ่ายทอดเนื้อหาของสื่อได้ดีที่สุด ผู้สอนจำเป็นต้องมีหลักการใช้สื่อการเรียนรู้ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 81) ดังนี้

1. การเตรียมพร้อมก่อนใช้สื่อ มีขั้นตอน คือ
  - 1.1 เตรียมตัวผู้สอน
    - 1.1.1 ผู้สอนต้องศึกษาจุดมุ่งหมายและวางแผนว่าจะจัดกิจกรรมอะไรบ้าง
    - 1.1.2 เตรียมจัดหาสื่อและศึกษาวิธีการใช้สื่อ
    - 1.1.3 จัดเตรียมสื่อและวัสดุอื่นๆ ที่จะต้องใช้ร่วมกัน

- 1.1.4 ทดลองใช้สื่อก่อนนำไปใช้จริง
- 1.2 เตรียมตัวเด็ก
- 1.2.1 ศึกษาความรู้พื้นฐานเดิมของเด็กให้สัมพันธ์กับ
เรื่องที่สอน
- 1.2.2 เร้าความสนใจเด็กโดยใช้สื่อประกอบการเรียน
การสอน
- 1.2.3 ให้เด็กมีความรับผิดชอบ รู้จักใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์
ไม่ใช่ทำลายเล่นแล้วเก็บให้ถูกที่
- 1.3 เตรียมสื่อให้พร้อมก่อนนำไปใช้
- 1.3.1 จัดลำดับการใช้สื่อว่าจะใช้อะไรก่อนหรือหลัง
เพื่อความสะดวกในการสอน
- 1.3.2 ตรวจสอบและเตรียมเครื่องมือให้พร้อมที่จะใช้ได้
ทันที
- 1.3.3 เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ร่วมกับสื่อ
2. การนำเสนอสื่อเพื่อให้บรรลุผลโดยเฉพาะในกิจกรรมเสริม
ประสบการณ์/กิจกรรมวงกลม/กิจกรรมกลุ่มย่อย ควรปฏิบัติ ดังนี้
- 2.1 สร้างความพร้อมและเร้าความสนใจให้เด็กก่อนจัด
กิจกรรมทุกครั้ง
- 2.2 ใช้สื่อตามลำดับขั้นของแผนการจัดกิจกรรมที่กำหนดไว้
- 2.3 ไม่ควรให้เด็กเห็นสื่อหลายๆ ชนิดพร้อมๆ กัน เพราะจะทำให้
เด็กไม่สนใจกิจกรรมที่สอน
- 2.4 ผู้สอนควรยืนอยู่ด้านข้างหรือด้านหลังของสื่อที่ใช้กับเด็ก
ผู้สอนไม่ควรยืนหันหลังให้เด็ก จะต้องพูดคุยกับเด็กและสังเกตความสนใจของเด็ก พร้อม
ทั้งสำรวจข้อบกพร่องของสื่อที่ใช้ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
- 2.5 เปิดโอกาสให้เด็กได้ร่วมใช้สื่อ
- 5.6.4 ข้อควรระวังในการใช้สื่อการเรียนรู้
- การใช้สื่อในระดับปฐมวัย ควรระวังในเรื่องต่อไปนี้
1. วัสดุที่ใช้ต้องไม่มีพิษ ไม่หัก และแตกง่าย มีพื้นผิวเรียบ
ไม่เป็นเสี้ยน

2. ขนาด ไม่ควรมีขนาดใหญ่เกินไป เพราะยากต่อการหยิบยก อาจะตกลงมาเสียหาย แตก เป็นอันตรายต่อเด็กหรือใช้ไม่สะดวก เช่น กรรไกรขนาดใหญ่ โต๊ะ เก้าอี้ที่ใหญ่และสูงเกินไป และไม่ควรมีขนาดเล็กเกินไป เด็กอาจจะนำไปอมหรือกลืน ทำให้ติดคอหรือไหลลงท้องได้ เช่น ลูกบิดเล็ก ลูกแก้วเล็ก ฯลฯ

3. รูปทรง ไม่เป็นรูปทรงแหลม รูปทรงเหลี่ยม เป็นสัน

4. น้ำหนัก ไม่ควรมีน้ำหนักมาก เพราะเด็กยกและหยิบไม่ไหว อาจะตกลงมาเป็นอันตรายต่อตัวเด็ก

5. ความปลอดภัย หลีกเลี่ยงสื่อที่เป็นอันตรายต่อตัวเด็ก เช่น สารเคมีวัตถุไวไฟ ฯลฯ

6. สี หลีกเลี่ยงสีที่เป็นอันตรายต่อสายตา เช่น สีสะท้อนแสง ฯลฯ

5.6.5 การประเมินการใช้สื่อการเรียนรู้

ควรพิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ผู้สอน เด็ก และสื่อ เพื่อจะได้ทราบว่าสื่อ นั้นช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด จะได้นำมาปรับปรุงการผลิต และการใช้สื่อให้ดียิ่งขึ้นโดยใช้วิธีสังเกต ดังนี้

1. สื่อ นั้นช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้เพียงใด
2. เด็กชอบสื่อ นั้นเพียงใด
3. สื่อ นั้นช่วยให้การจัดประสบการณ์ตรงกับจุดประสงค์หรือไม่ ถูกต้องตามสาระการเรียนรู้และทันสมัยหรือไม่
4. สื่อ นั้นช่วยให้เด็กสนใจมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

5.6.6 การเก็บรักษาและซ่อมแซมสื่อการเรียนรู้

การจัดเก็บสื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กฝึกการสังเกต การเปรียบเทียบ การจัดกลุ่มส่งเสริมความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ ช่วยเหลือ ผู้สอนไม่ควรใช้การเก็บสื่อ เป็นการลงโทษเด็ก การเก็บรักษาและซ่อมแซมสื่อสามารถดำเนินการ ดังนี้

1. เก็บสื่อให้เป็นระเบียบและเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะประเภทของสื่อสื่อที่เหมือนกันจัดเก็บหรือจัดวางไว้ด้วยกัน
2. วางสื่อในระดับสายตาของเด็ก เพื่อให้เด็กหยิบใช้ จัดเก็บได้ด้วยตนเอง
3. ภาชนะที่จัดเก็บสื่อควรโปร่งใส เพื่อให้เด็กมองเห็นสิ่งที่อยู่ภายในได้ง่ายและควรมีมือจับเพื่อให้สะดวกในการขนย้าย

4. ฝึกให้เด็กรู้ความหมายของรูปภาพ หรือสีที่เป็นสัญลักษณ์แทนหมวดหมู่ประเภทสื่อ เพื่อเด็กจะได้เก็บเข้าที่ได้ถูกต้อง การใช้สัญลักษณ์ควรมีความหมายต่อการเรียนรู้ของเด็ก สัญลักษณ์ควรใช้สื่อของจริง ภาพถ่ายหรือสำเนา ภาพวาด ภาพโครงร่างหรือภาพที่เขียนด้วยเส้นปะ หรือบัตรคำติดคู่กับสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

5. ตรวจสอบสื่อหลังจากที่ใช้แล้วทุกครั้งว่ามีสภาพสมบูรณ์ จำนวนครบถ้วนหรือไม่

6. ซ่อมแซมสื่อชำรุด และทำเต็มส่วนที่ขาดหายไปให้ครบถ้วน

5.6.7 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

การพัฒนาสื่อเพื่อประกอบการจัดกิจกรรมในระดับปฐมวัยนั้น ก่อนอื่นควรได้สำรวจข้อมูล สภาพปัญหาต่างๆ ของสื่อทุกประเภทที่ใช้อยู่ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องปรับปรุง แก้ไขเพื่อจะได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความต้องการ แนวทางการพัฒนาสื่อควรมีลักษณะเฉพาะดังนี้

1. ปรับปรุงสื่อให้ทันสมัยเข้ากับเหตุการณ์ ใช้ได้สะดวก ไม่ซับซ้อนเกินไปเหมาะสมกับวัยของเด็ก

2. รักษาความสะอาดของสื่อ ถ้าเป็นวัสดุที่ล้างน้ำได้ เมื่อใช้แล้วควรได้ล้างเช็ดหรือปัดฝุ่นให้สะอาด เก็บไว้เป็นหมวดหมู่ วางเป็นระเบียบหยิบใช้ง่าย

3. ถ้าเป็นสื่อที่ผู้สอนผลิตขึ้นมาใช้เองและผ่านการทดลองใช้มาแล้ว ควรเขียนคู่มือประกอบการใช้สื่อชิ้นนั้น โดยบอกชื่อสื่อ ประโยชน์และวิธีใช้สื่อ รวมทั้งจำนวนชิ้นส่วนของสื่อในชุดนั้นและเก็บคู่มือไว้ในซองหรือถุง พร้อมสื่อที่ผลิต

4. พัฒนาสื่อที่สร้างสรรค์ใช้ได้เอนกประสงค์ คือ เป็นได้ทั้งสื่อเสริมพัฒนาการและเป็นของเล่นสนุกสนานเพลิดเพลิน

5.6.8 ประโยชน์และคุณค่าของสื่อ

1. ช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้
2. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีและง่ายขึ้น
3. ช่วยประหยัดเวลาในการสอน
4. ช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

5.6.9 แหล่งการเรียนรู้สำหรับเด็กเล็ก

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ หรือได้ค้นคว้าด้วยตนเอง

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเพื่อน ระหว่างครูกับผู้เรียน ระหว่างวิทยากรประจำแหล่งการเรียนรู้กับครูและผู้เรียน รวมทั้งเป็นแหล่งที่ผู้เรียนอาจอาศัยการค้นคว้าของตนเองเพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้

1. ช่วยให้เด็กได้ฝึกทักษะกระบวนการคิด การประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา
  2. เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ให้คิดได้ คิดเป็น ทำเป็น
  3. ช่วยให้เด็กเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา รักการอ่าน
  4. เด็กจะเกิดค่านิยมที่ดีงามมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
  5. ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข
- แหล่งการเรียนรู้สำหรับเด็กเล็ก ทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เช่น สวนสุขภาพ สวนธรรมชาติ สวนสมุนไพร ฯลฯ
2. แหล่งการเรียนรู้ในห้องอื่น เช่น ห้องสมุดประชาชน หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ วัด

5.6.10 สถานประกอบการประเภทของแหล่งเรียนรู้

1. แหล่งการเรียนรู้ภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
  - 1.1 บุคลากร
    - 1.1.1 ครู หัวหน้าศูนย์ ครูผู้ดูแลเด็กเล็ก และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
    - 1.1.2 เพื่อน ได้แก่ เพื่อนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
  - 1.2 สิ่งแวดล้อม
    - 1.2.1 สวนพฤกษศาสตร์ สวนสมุนไพร สวนป่าธรรมชาติ แปลงเกษตร ฯลฯ
  - 1.3 สื่อวัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี

1.3.1 หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ ของเล่นต่างๆ หนังสือเสริม
ความรู้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ

2. แหล่งการเรียนรู้ภายนอกศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.1 การเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์สถาน จัดเป็นสถาบันถาวรที่เก็บ
รวบรวมและแสดงสิ่งต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมหรือ
วิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียน เช่น วัด
พระราชวัง โบสถ์ ที่มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป

2.2 การเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ในท้องถิ่น เช่น
ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความสามารถด้านต่างๆ มีภูมิปัญญาชาวบ้าน บุคคลสำคัญในชุมชน
เจ้าของกิจการที่น่าสนใจในชุมชน ศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้
เรียนรู้บุคลากรด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

2.3 การศึกษานอกสถานที่ หรือทัศนศึกษา เป็นการจัดการเรียนรู้
สภาพจริงผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากสภาพจริง เป็นการช่วยเสริมประสบการณ์ หรือสร้าง
มุมมองใหม่ในการมองสิ่งต่างๆ รอบตัว สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตน กับ
สิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การศึกษาสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในแหล่งน้ำ ครูผู้ดูแลเด็กสามารถกระตุ้น
ให้เด็กคิดเพิ่มว่า สิ่งมีชีวิตที่อยู่น้ำนั้นมีประโยชน์ มีโทษต่อคนเราหรือไม่

2.4 กิจกรรมแรลลี่ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์มาจาก
รูปแบบการแข่งขัน ซึ่งเมื่อประยุกต์มาใช้ในการศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม
เช่น สวนสัตว์สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ จัดให้เด็กแข่งขันกันเป็นกลุ่มจะ让孩子ได้มี
โอกาสเรียนรู้จากกิจกรรมแรลลี่ และเรียนรู้เป็นกลุ่มไปพร้อมกัน

2.5 กิจกรรมโครงการ เป็นการจัดแหล่งการเรียนรู้สอดคล้องกับ
ความสนใจความต้องการตามศักยภาพของผู้เรียน ประเภทของโครงการตามความพร้อม
และความสนใจของเด็ก

2.6 แหล่งการเรียนรู้ทางอิเล็กทรอนิกส์ ที่สำคัญในปัจจุบัน คือ
อินเทอร์เน็ต(Internet) ซึ่งมีเว็บไซต์ (Website) สำหรับที่เป็นภาษาไทย จัดทำในรูปของ
ตัวอักษรภาพเคลื่อนไหว เสียง เรียกว่า ระบบมัลติมีเดีย ตั้งแต่ระดับปฐมวัยขึ้นไปจนถึง
ระดับมหาวิทยาลัย

6. บทบาทหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็ก

เด็กเล็กเป็นวัยที่มีความซุกซน เคลื่อนไหวตลอดเวลา สติปัญญาและความคิดจะมีความเป็นอิสระ แปรเปลี่ยนตามสิ่งแวดล้อมที่พบเห็นใกล้ตัว ชอบลอกเลียนแบบตามความนึกคิดของตนจึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ให้มีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจสังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย ดังนั้น ครูผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก และมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การพัฒนาด้านต่างๆ ของเด็กมากที่สุด ในช่วงที่เด็กอยู่ในศูนย์ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ รู้จักรับผิดชอบรักเด็ก อุบนิสัยอ่อนโยน จิตใจโอบอ้อมอารี มีความยุติธรรม มีลักษณะเป็นผู้นำเพื่อจะเป็นผู้ที่ให้การดูแลเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก เป็นการวางรากฐานความคิด สติปัญญา อารมณ์ สังคม ลักษณะนิสัย เสริมสร้างบุคลิกที่ดีให้กับเด็กซึ่งเปรียบเสมือนการวางรากฐานของประเทศ

บทบาทของครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้ดูแลเด็กมีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ม.ป.ป. : 14-16)

1. ปฏิบัติหน้าที่ตามกิจวัตรของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องทำหน้าที่ดูแลเด็กและปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันของเด็ก เพื่อให้เด็กมีความเจริญเติบโต มีพัฒนาการทุกด้านตามวัยและมีการเรียนรู้ที่เหมาะสม
2. ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในลักษณะบูรณาการ ครูผู้ดูแลเด็กมีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาเด็กในลักษณะบูรณาการเชิงสร้างสรรค์กล่าวคือ ให้เด็กได้พัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคมและจริยธรรมไปพร้อมกันโดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้จากสิ่งของ และผู้คนที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหว การเล่นและการลงมือกระทำ ดังนั้น ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องส่งเสริมให้โอกาสเด็กได้พัฒนาอย่างเต็มที่ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับเด็กด้วยคำพูดและกิริยาท่าทางที่นุ่มนวล อ่อนโยน แสดงความรักความอบอุ่น
3. สังเกต เผื่อระวัง และบันทึกความเจริญเติบโต พฤติกรรม พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กครูผู้ดูแลจะต้องเป็นคนช่างสังเกต เผื่อระวังปัญหาสุขภาพ พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก จดบันทึกพฤติกรรมเพื่อจะให้เห็นความเปลี่ยนแปลง ทั้งปกติและผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็กซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาสาเหตุเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันเวลาที่
4. มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต มีความรู้และเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและไม่พึงประสงค์ของ

เด็ก ซึ่งพฤติกรรมนั้น อาจเกิดจากการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กรวมทั้งการปรับตัวของเด็กต่อสิ่งแวดล้อม หากไม่ได้รับการแก้ไขตามแนวทางที่เหมาะสมอาจนำไปสู่ปัญหาทางพฤติกรรมของเด็กในอนาคตแม้ว่าเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันตามพันธุกรรมและการอบรมเลี้ยงดู แต่ถ้าเข้าใจจะช่วยลดพฤติกรรมและช่วยขจัดปัญหาที่จะตามมาในทันที

5. จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกลักษณะเหมาะสมกับการพัฒนาเด็ก ทุกด้านครูผู้ดูแลเด็กจะต้องดูแลจัดสภาพแวดล้อม ทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคาร ให้สะอาดถูกลักษณะ ปลอดภัย และมีบรรยากาศเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

6. ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กครอบครัวและชุมชน ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยเป็นคนกลางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง สมาชิกในครอบครัวและบุคคลต่างๆ ในชุมชนเพื่อทราบถึงพฤติกรรมพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของเด็กได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

7. รู้จักพัฒนาตนเองในทางวิชาการและวิชาชีพ ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องใฝ่หาความรู้ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนี้

7.1 การพัฒนาด้านความรู้ทางวิชาการ และทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาหาความรู้การเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอการติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และเทคโนโลยี โดยอาศัยสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์

การศึกษาดูงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานพัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพการเข้าร่วมเป็นสมาชิกและจัดตั้งชมรมเครือข่ายครูผู้ดูแลเด็กซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ครูผู้ดูแลเด็ก

7.2 การพัฒนาด้านบุคลิกภาพจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะรักเด็ก อุทิศตนอย่างเต็มที่ มีกิริยาวาจาที่นุ่มนวลอ่อนหวาน ใจเย็น รู้จักปรับปรุงและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองอยู่เสมอ

หน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กจะอยู่ใกล้ชิดกับเด็กตลอดทั้งวัน ดังนั้นจึงมีหน้าที่ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ม.ป.ป. : 16-17)

1. อบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่รับเด็กจากผู้ปกครองจนกระทั่งส่งคืนให้ผู้ปกครอง

2. จัดกิจกรรมประจำวันเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ และเตรียมความพร้อมให้กับเด็กให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง และได้รับการพัฒนา ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมสติปัญญาและลักษณะนิสัย โดยจัดกิจกรรมกลางแจ้ง ในร่มและจัดมุมกิจกรรมต่างๆ เช่น มุมหนังสือ มุมศิลปะ มุมดนตรี ฯลฯ
3. ปลุกจิตสำนึกให้เด็กรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตย การรักษาสีงแวดล้อม ความมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ
4. ดูแลความปลอดภัยและรักษาความสะอาดภายในและภายนอกอาคารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
5. ให้เด็กเคารพธงชาติ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
6. สสำรวจรายชื่อเด็กที่เข้ารับการเลี้ยงดูประจำวัน เยี่ยมเยียนผู้ปกครองและเด็กในกรณีที่เด็กไม่มาเรียนเกิน 3 วัน และในกรณีที่เกิดปัญหาอื่นๆ
7. จัดเตรียมสถานที่เรียน จัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอน โดยเน้นวัสดุที่มีอยู่แล้วในห้องถิ่นจัดอาหารเสริม น้ำดื่ม น้ำใช้ จัดทำบันทึกการสอน และบันทึกประจำตัวเด็กตลอดจนจัดทำทะเบียนอุปกรณ์การเรียนการสอน
8. จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ตามโครงการจัดหาอาหารเสริม (นม) สำหรับเด็ก
9. จัดทำบัญชีแสดงรายการอาหารกลางวันรายสัปดาห์ ตามโครงการจัดหาอาหารกลางวัน
10. ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาเด็กเล็กผู้ปกครอง จัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในบริเวณศูนย์ฯ

6.1 การประเมินพัฒนาการสำหรับเด็กปฐมวัย

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (ม.ป.ป. : 75) ให้ความหมายของการประเมินพัฒนาการของเด็กเล็กว่า หมายถึง กระบวนการศึกษาข้อมูล คุณลักษณะ หรือความสามารถในด้านต่างๆ ของเด็กเล็ก ในแต่ละช่วงวัยโดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปผลเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติของพัฒนาการเด็กตามวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 84) ได้ให้ความหมายของการประเมินพัฒนาการว่า หมายถึง กระบวนการสังเกตพฤติกรรมของเด็ก

ในขณะที่ทำกิจกรรมแล้วจดบันทึกลงในเครื่องมือที่ผู้สอนสร้างขึ้นหรือกำหนดอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกในแต่ละครั้ง เป็นข้อมูลในการพัฒนา กิจกรรม ให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ

สรุปแล้วการประเมินพัฒนาการของเด็ก คือ กระบวนการศึกษาข้อมูล คุณลักษณะหรือความสามารถ โดยใช้กระบวนการสังเกตพฤติกรรมของเด็กในขณะทำ กิจกรรมแล้วเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติของพัฒนาการเด็กตามวัย การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วน หนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวันและครอบคลุมพัฒนาการของเด็กทุก ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา เพื่อนำผลมาใช้ในการจัด กิจกรรมหรือประสบการณ์ พัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน ด้วยเหตุนี้ผู้สอน ซึ่งเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่ประเมินพัฒนาการเด็กจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจใน พัฒนาการเด็กวัย 3-5 ปีเป็นอย่างดี และต้องเข้าใจโครงสร้างของการประเมินอย่าง ละเอียดว่าจะประเมินเมื่อไรและอย่างไรต้องมีความสามารถในการเลือกเครื่องมือ และ วิธีการที่จะใช้ได้อย่างถูกต้อง จึงจะทำให้ผลการประเมินนั้นเที่ยงตรง และเชื่อถือได้ การ ประเมินพัฒนาการอาจทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่ง่ายต่อการปฏิบัติและนิยมใช้กันมาก คือ การสังเกต ซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องและบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างสม่ำเสมอ อาจกล่าวได้ ว่าผู้สอนหรือผู้เกี่ยวข้องกับเด็กต้องคำนึงถึงเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

ความสำคัญของการประเมินพัฒนาการของเด็กเล็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับครอบครัวและพัฒนาการเด็ก ถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญที่ต้องทำการ ประเมินพัฒนาการเด็กที่อยู่ในความรับผิดชอบเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากความสำคัญ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ม.ป.ป. : 76) ดังต่อไปนี้

1. สามารถเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก
2. ทำให้ทราบข้อมูลระดับพัฒนาการและความพร้อมของเด็กแต่ละคน เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์พัฒนาการเด็กตามวัย จะทำให้รู้วาระดับความสามารถ และปัญหาในด้านต่างๆ ของเด็ก จะต้องได้รับการส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขอย่างไร
3. ทำให้การวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเกิด ประโยชน์สูงสุดต่อเด็ก ซึ่งการจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถมากขึ้น และคลี่คลายปัญหาต่างๆ ให้ลดลง

4. ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ได้รับรู้ความสามารถ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็ก ช่วยให้สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาเด็กได้ เหมาะสมต่อไป

หลักการประเมินพัฒนาการของเด็ก

1. ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนา
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติ

กิจกรรมประจำวัน

4. ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและ จุดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

5. ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ

ขั้นตอนการประเมินพัฒนาการ การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย จะต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 85) ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุทุก ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังปรากฏในหลักสูตร การศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 อย่างละเอียด จึงจะทำให้ดำเนินการประเมิน พัฒนาการได้อย่างถูกต้องและตรงกับความเป็นจริง
2. วางแผนเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับใช้บันทึก และประเมินพัฒนาการ เช่น แบบบันทึกพฤติกรรมเหมาะที่จะใช้บันทึกพฤติกรรมของเด็ก การบันทึกรายวันเหมาะกับการบันทึกกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนทุกวัน การบันทึกการเลือกของเด็กเหมาะสำหรับใช้บันทึกลักษณะเฉพาะหรือปฏิกิริยาที่เด็กมีต่อ สิ่งต่างๆ รอบตัว เป็นต้น

ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะเลือกใช้เครื่องมือประเมินพัฒนาการ ให้เหมาะสม เพื่อจะได้ผลของพัฒนาการที่ถูกต้องตามต้องการ

3. ดำเนินการประเมินและบันทึกพัฒนาการ หลังจากที่ได้วางแผน และเลือกเครื่องมือที่จะใช้ประเมินและบันทึกพัฒนาการแล้ว ก่อนจะลงมือประเมินและ บันทึกจะต้องอ่านคู่มือหรือคำอธิบายวิธีการใช้เครื่องมืออื่นๆ อย่างละเอียด แล้วจึง

ดำเนินการตามขั้นตอนที่ปรากฏในคู่มือและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรต่อไป

4. ประเมินและสรุป การประเมินและสรุปนั้นต้องดูจากผลการประเมินหลายๆครั้ง มิใช่เพียงครั้งเดียว หรือนำเอาผลจากการประเมินเพียงครั้งเดียวมาสรุป อาจทำให้ผิดพลาดได้ผลการประเมินดูได้จากผลที่ปรากฏในเครื่องมือประเมินและบันทึกพัฒนาการ เช่น ประเมินการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ของเด็กอายุ 3 ปี ปรากฏว่ายังเดินขึ้นบันไดสลับท้ำไม้ได้ ก็ต้องมาตีความหมายว่ากำลังขาของเด็กยังมีไม่พอที่จะเดินสลับท้ำขึ้นบันได อาจสรุปได้ว่าพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่ยังไม่แข็งแรงเหมาะสมกับวัย ต้องจัดกิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ส่วนขาต่อไป

5. รายงานผล เมื่อได้ผลจากการประเมินและสรุปพัฒนาการของเด็กแล้วผู้สอนจะต้องตัดสินใจว่าจะรายงานข้อมูลไปยังผู้ใด เพื่อจุดประสงค์อะไร และจะต้องใช้รูปแบบใด สำหรับรายงาน เช่น ต้องรายงานผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง เพื่อให้ทราบว่าการกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดให้เด็กนั้น ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแต่ละคนอย่างไร เป็นไปตามจุดประสงค์หรือไม่ เพื่อจะได้วางแผนช่วยเหลือเด็กได้ตรงตามความต้องการต่อไป โดยสถานศึกษาจะมีสมุดรายงานประจำตัวเด็ก ผู้สอนใช้สมุดรายงานนั้นเป็นเครื่องมือหรือแบบรายงานผู้ปกครองได้และถ้าผู้สอนมีข้อเสนอแนะหรือขอความร่วมมือจากผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก็อาจจะเขียนเพิ่มเติมลงไป ในสมุดรายงาน และต้องคำนึงไว้เสมอไม่ว่าจะใช้แบบรายงานใด ข้อมูลควรจะมีควมหมายเกิดประโยชน์แก่เด็กเป็นสำคัญ การบันทึกข้อความลงในสมุดรายงานประจำตัวเด็ก ผู้สอนควรใช้ภาษาในทางสร้างสรรค์มากกว่าในทางลบ

6. การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมิน ผู้สอนต้องตระหนักว่าการทำงานร่วมกับผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้สอนควรยกย่องผู้ปกครองที่พยายามมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ผู้สอนจะต้องต้อนรับผู้ปกครองที่มาสถานศึกษา ขอขอบคุณสำหรับความร่วมมือ เขียนจดหมายถึงผู้ปกครองเพื่อรายงานเรื่องเด็กพูดคุยด้วยตนเองหรือทางโทรศัพท์สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ปกครองรู้สึกถึงความสำคัญของตนเอง และต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับผู้สอนในการพัฒนาเด็กของตน

วิธีการที่ใช้ประเมินพัฒนาการเด็ก ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยมีวิธีการและเครื่องมือการประเมิน (สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์. 2545 : 96-97) ดังต่อไปนี้

1. วิธีการวัดและประเมินแบบเป็นทางการ (Formal Techniques)

ได้แก่การทดสอบชนิดต่างๆ การสอบปลายภาคและการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาต่างๆ หรือการทดสอบด้วยแบบทดสอบมาตรฐาน

2. วิธีการวัดและประเมินแบบไม่เป็นทางการ (Informal Techniques)

ได้แก่วิธีการประเมินแบบสื่อสารส่วนบุคคล (Personal Communication) ซึ่งมีรูปแบบเน้นการสังเกตพฤติกรรมการทำกิจกรรมของเด็กในด้านกิจกรรมการแสดงออก อาจเป็นการซักถามพูดคุยกับเด็ก ครู เพื่อน ครูผู้เชี่ยวชาญ พี่เลี้ยงที่ใกล้ชิดเด็ก การสร้างความรู้จักนักเรียน การประเมิน จากการปฏิบัติจริงวิธีการประเมินสภาพจริง และการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) โดยใช้เทคนิคต่างๆ ดังนี้

2.1 การสังเกตเป็นการสังเกตในขณะที่เด็กทำกิจกรรมประจำวัน และเกิดพฤติกรรมที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น และครูจดบันทึกรายการ การใช้แบบสำรวจรายการ และการจดบันทึกสิ่งที่เด็กเลือกปฏิบัติกิจกรรม หรือเลือกมมุมเล่น

2.2 การใช้การสนทนา ใช้การสนทนาได้ทั้งเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลเพื่อประเมินความสามารถในการแสดงความคิดเห็น และพัฒนาการทางด้านการใช้ภาษาของเด็กและบันทึกผลการสนทนาลงแบบบันทึกพฤติกรรมหรือบันทึกประจำวัน

2.3 การสัมภาษณ์ ด้วยวิธีพูดคุย กับเด็กเป็นรายบุคคลและการจัดในสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด และความวิตกกังวล ครูควรใช้คำถามที่เหมาะสมเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและตอบอย่างอิสระ จะทำให้ครูสามารถประเมินความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก และค้นพบศักยภาพในตัวเด็กได้โดยบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์

2.4 การรวบรวมผลงานที่แสดงออกถึงความก้าวหน้าแต่ละด้านของเด็กรายบุคคลโดยจัดเก็บรวบรวมได้ในแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งเป็นวิธีการรวบรวมและจัดรวมข้อมูลแบบต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวเด็กโดยใช้เครื่องมือต่างๆ รวบรวมเอาไว้ อย่างมีจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน แสดงการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการแต่ละด้าน นอกจากนี้ยังรวบรวมแบบฟอร์มต่างๆ เช่น แบบสอบถามผู้ปกครอง แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกสุขภาพอนามัย เอาไว้ในแฟ้มสะสมผลงาน เพื่อครูจะได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กอย่างชัดเจนและถูกต้อง

2.5 การประเมินการเจริญเติบโตของเด็ก ตัวชี้ของการเจริญเติบโตในเด็กที่ใช้ทั่วๆ ไป ได้แก่ น้ำหนัก ส่วนสูง เส้นรอบศีรษะ ฟัน และการ

เจริญเติบโตของกระดูกแนวทางการประเมินการเจริญเติบโต

ขอช่วยการประเมินพัฒนาการเด็ก ขอช่วยในการประเมินเด็กปฐมวัย
ครอบคลุมการประเมินทั้ง 4 ด้าน คือทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และ
ด้านสติปัญญา (สิริมา ภิญาณันตพงษ์. 2545 : 97) ดังนี้

1. พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการด้านร่างกายหมายถึง การ
เจริญเติบโตของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของเด็กก่อนปฐมวัย จะไม่รวดเร็ว
เหมือนวัยทารก แต่จะเป็นไปในอัตราที่คงส่วน ที่พัฒนามาก ได้แก่ วุฒิกวาระบบประสาท
กล่าวคือ กล้ามเนื้อมัดต่างๆ จะแข็งแรงและทำงานประสานกัน ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้
คล่องแคล่ว สามารถทรงตัวได้ดีขึ้น อาจกล่าวแยกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1.1 กล้ามเนื้อใหญ่เด็กวัยก่อนประถมศึกษา จะมีอัตราการพัฒนา
เป็นไปตามวัย เช่น เด็กอายุ 4 ปี จะสามารถเดินลงบันไดแบบสลับเท้าได้ดีกว่าเด็กอายุ 3 ปี
หรือในการกระโดด เด็กอายุ 3 ปี จากกระโดดสองเท้าพร้อมกัน เมื่ออายุ 4 ปี จะสามารถ
กระโดดด้วยเท้าข้างเดียว และกระโดดสลับเท้าได้เมื่ออายุ 5 ปี เป็นต้นไป

1.2 กล้ามเนื้อเล็ก โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมือ จะพัฒนาอย่างมาก
เช่นกันในการวาดภาพตามแบบ เด็กจะวาดรูปวงกลมได้ที่อายุ 3 ปี วาดรูปสี่เหลี่ยมได้ที่
อายุ 4 ปี และวาดรูปสามเหลี่ยมได้ที่อายุ 5 ปี เป็นต้น

การที่จะพัฒนาด้านร่างกายให้ได้ผลดีนั้น เด็กวัยนี้ควรได้วิ่งเล่นออก
กำลังกายอย่างเพียงพอ เพื่อช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ ส่วนกล้ามเนื้อเล็ก ควรส่งเสริม
ให้ทำกิจกรรมที่ต้องใช้มือหยิบจับ เช่น เล่นต่อไม้บล็อก ปั้นดินน้ำมัน วาดรูป แปรงฟัน ช่วย
ทำงานบ้านง่ายๆ เป็นต้น

ขอช่วยของการประเมินพัฒนาการด้านร่างกายเด็ก (กรมวิชาการ.
2546 : 32)

ขอช่วยของการประเมินพัฒนาการด้านร่างกายเด็กอายุ 3 ปี
ประกอบด้วย

1. การกระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้
2. รับลูกบอลด้วยมือและลำตัวได้
3. เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
4. เขียนรูปวงกลมตามแบบได้
5. ใช้กรรไกรมือเดียวได้

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านร่างกายเด็กอายุ 4 ปี

ประกอบด้วย

1. กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
2. รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
3. เดินขึ้น-ลงบันไดสลับเท้าได้
4. เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้
5. ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
6. ระบายสีไม่ชอบอยู่เฉย

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านร่างกายเด็กอายุ 5 ปี

ประกอบด้วย

1. กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
2. รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
3. เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
4. เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
5. ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
6. ใช้ก้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกทรงเท้า ฯลฯ
7. ยึดตัวคล่องแคล่ว

2. พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2545 : 101) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ หมายถึง พัฒนาการที่มีรากฐานมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ในช่วงแรกเริ่มของชีวิต เด็กเล็กๆ จะแสดงออกทางอารมณ์อย่างทันที และเปิดเผย โดยแสดงพฤติกรรม ตามความรู้สึกโดยตรงไปตรงมา ปัจจัยที่ทำให้เด็กเกิดอารมณ์ต่างๆ นั้น เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก และทำให้เด็กแต่ละคน มีอารมณ์ผันผวนและซับซ้อนแตกต่างกันการจัดประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่ดี สามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการรับรู้ความรู้สึกของตนเองไปสู่การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เปิดเผยสู่การควบคุมอารมณ์ของตนเองได้

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านอารมณ์ และจิตใจ (กรมวิชาการ. 2546 : 32)

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจเด็ก

อายุ 3 ปีประกอบด้วย

1. แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
2. ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
3. กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิด น้อยลง

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจเด็ก

อายุ 4 ปีประกอบด้วย

1. แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์
2. เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถและผลงาน ของตนเองและผู้อื่น
3. ชอบทำทนายผู้ใหญ่
4. ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ

เด็กอายุ 5 ปี ประกอบด้วย

1. แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
2. ชื่นชมความสามารถ ผลงานของตนเองและผู้อื่น
3. ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

3. พัฒนาการด้านสังคม

สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2545 : 101) ได้ให้ความหมายของ พัฒนาการด้านสังคม หมายถึง พัฒนาการเรียนรู้ทางสังคมจากความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด ภายในครอบครัวที่ต้องการพึ่งพาผู้อื่นไปสู่การพึ่งพาตนเองและการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เด็กระดับก่อนประถมศึกษา มีความสามารถตามวัยที่จะช่วยเหลือตนเองได้ดี เด็กวัยนี้เริ่มพัฒนาความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองชอบอิสระ มีความมั่นใจในตนเอง สนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัวมากขึ้น และเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น แต่การแสดงพฤติกรรมทางสังคมในระยะแรก อาจมีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นเพราะเด็กวัยนี้จะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง มีอารมณ์แปรปรวนง่าย ยังไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ และยอมรับความคิดเห็น ความรู้สึกของผู้อื่น แต่เมื่อเด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกันหรือผู้อื่นมากขึ้น อีกทั้งได้รับการปลูกฝังลักษณะพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคม เด็กย่อมสามารถปรับตัว

ให้เข้ากับผู้อื่นและเรียนรู้บทบาทของตนเองในสังคมได้ดียิ่งขึ้น

ขอช่วยของการประเมินพัฒนาการด้านสังคม (กรม

วิชาการ.2546 : 32)

ขอช่วยของการประเมินพัฒนาการด้านสังคมเด็ก 3 ปี

ประกอบด้วย

1. รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
2. ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)
3. เล่นบทบาทสมมติได้
4. รู้จักการรอคอย

ขอช่วยของการประเมินพัฒนาการด้านสังคมของเด็ก 4 ปี

ประกอบด้วย

1. แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องน้ำได้เอง
2. เล่นร่วมกับคนอื่นได้
3. รอคอยตามลำดับก่อนหลัง
4. แบ่งของให้คนอื่น
5. เก็บของเล่นเข้าที่ได้

ขอช่วยของการประเมินพัฒนาการด้วยสังคมของเด็ก 5 ปี

ประกอบด้วย

1. ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
2. เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
3. พบผู้ใหญ่รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
4. รู้จักขอบคุณเมื่อรับของจากผู้ใหญ่
5. รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2545 : 109) ได้ให้ความหมายของ พัฒนาการด้านสติปัญญา หมายถึง พัฒนาการในระยะความคิดแบบก่อนเกณฑ์ คือ เด็กมีความคิดเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ที่รับรู้ และใช้ความคิดในการแก้ปัญหาได้ตามความเข้าใจ เหตุผลนั้นยังไม่สมบูรณ์

ลักษณะที่สำคัญของความคิดในเด็กวัยนี้ มีความคิดฝันและจินตนาการค่อนข้างมาก จะถือตนเองเป็นศูนย์กลาง คิดว่าคนอื่นจะคิดแบบเดียวกับตน มีความสนใจใคร่รู้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ครูจะต้องช่วยพัฒนาความคิด และสติปัญญาของเด็กวัยนี้

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านสติปัญญา (กรมวิชาการ. 2546 : 32-33) ประกอบด้วย

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็ก 3 ปีประกอบด้วย

1. สำรวจสิ่งต่างๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้
2. บอกชื่อของตนเองได้
3. ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
4. สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆ ได้
5. สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ
6. ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่ายๆ และแสดง

ท่าทางเลียนแบบได้

7. รู้จักใช้คำถาม “อะไร”
8. สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่ายๆ
9. อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็ก

4 ปีประกอบด้วย

1. จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้
2. บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
3. พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับการนิเทศ

ภายใน

4. สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง
5. สร้างผลงานตามความคิดของตนเองโดยมีรายละเอียด

เพิ่มขึ้น

6. รู้จักใช้คำถาม “ทำไม”

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็ก 5

ปีประกอบด้วย

และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

1. บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก
2. บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
3. พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
4. สนทนาโต้ตอบ/เล่าเป็นเรื่องราวได้
5. สร้างผลงานตามความคิดของตนเองได้มีรายละเอียด

เพิ่มขึ้นและแปลกใหม่

6. รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร”
7. เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
8. นับปากเปล่าได้ถึง 20

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (ม.ป.ป. , หน้า 6-9) ได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 12 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 1 ผู้ดูแลเด็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 1.1 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 1.2 มีความรักเด็ก ชยัน อดทน

ตัวบ่งชี้ที่ 1.3 มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1.4 กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย/

การศึกษานูบาลหรือจบการศึกษาปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย/การศึกษานูบาลหรือเทียบเท่าขึ้นไป

ตัวบ่งชี้ที่ 1.5 หมั่นพัฒนาตนเอง หรือแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

มาตรฐานที่ 2 ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดประสบการณ์เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 มีความรู้ความเข้าใจเป้าหมายการจัดการศึกษาปฐมวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 มีความรู้ความเข้าใจจิตวิทยา และพัฒนาการเด็ก

ตัวบ่งชี้ที่ 2.3 มีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.4 มีการประเมินพัฒนาการที่สอดคล้องกับสภาพจริงเหมาะสมตามวัย

มาตรฐานที่ 3 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ

ตัวบ่งชี้ที่ 3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพบริหารการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 3.2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองและชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 3.3 มีวิสัยทัศน์ และภาวะความเป็นผู้นำ

มาตรฐานที่ 4 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก และผู้เรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 4.1 ผู้ปกครอง และชุมชนในพื้นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความพึงพอใจคุณภาพของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 4.2 ผู้ปกครอง และชุมชนในพื้นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความพึงพอใจหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และผู้ดูแลเด็กในการให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนการช่วยเหลือด้านอื่นๆ แก่ชุมชนหรือส่วนรวม

มาตรฐานที่ 5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 5.1 ส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็กจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 5.2 ส่งเสริมพัฒนานวัตกรรมการจัดประสบการณ์เรียนรู้และสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

ตัวบ่งชี้ที่ 6.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการทางสมอง ตอบสนองความสนใจและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 6.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม

ตัวบ่งชี้ที่ 6.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านดนตรี ศิลปะ และการเคลื่อนไหว

ตัวบ่งชี้ที่ 6.4 จัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทย

ตัวบ่งชี้ที่ 6.5 จัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 7 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดสภาพแวดล้อม และการบริการที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 7.1 จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 7.2 มีการให้บริการส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 7.3 จัดห้องเรียน พื้นที่สีเขียว สนามเด็กเล่น และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอให้อยู่ในสภาพใช้ได้ดี

มาตรฐานที่ 8 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กร ศาสนา สถาบันวิชาการ องค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 8.1 ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการให้บริการด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ วิชาการ อื่นๆ ของสถานศึกษาแก่ชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 8.2 เป็นแหล่งวิทยากรในการให้ความรู้และบริการชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 8.3 มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

ตัวบ่งชี้ที่ 9.1 มีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และการปฏิบัติตามข้อตกลงเบื้องต้น

ตัวบ่งชี้ที่ 9.2 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ตัวบ่งชี้ที่ 9.3 ประหยัด ใช้สิ่งของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

ตัวบ่งชี้ที่ 9.4 มีมารยาท ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรม

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ที่ 10.1 มีทักษะในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก

ตัวบ่งชี้ที่ 10.2 มีทักษะในการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5

ตัวบ่งชี้ที่ 10.3 มีทักษะในการสื่อสารที่เหมาะสมตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 10.4 มีทักษะในการสังเกตและสำรวจ

ตัวบ่งชี้ที่ 10.5 มีความรู้ในเรื่องตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้อง ธรรมชาติ

และสิ่งต่างๆ รอบตัว

มาตรฐานที่ 11 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 11.1 มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพและป้องกันตนเองไม่ให้เกิด

อุบัติเหตุต่อตนเองและผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 11.2 มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์

ตัวบ่งชี้ที่ 11.3 มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 11.4 ร่าเริง แจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ผู้ดูแลเด็ก

และผู้อื่น

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี

การเคลื่อนไหว

ตัวบ่งชี้ที่ 12.1 สนใจและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ

ตัวบ่งชี้ที่ 12.2 สนใจและร่วมกิจกรรมด้านดนตรีและการเคลื่อนไหว

ตัวบ่งชี้ที่ 12.3 สนใจและร่วมกิจกรรมการออกกำลังกาย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร

1. ความหมายของการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาบุคลากรเป็นภารกิจหลักขององค์กร เพราะการพัฒนาเป็นการกระทำให้มีคุณภาพมากขึ้น ดังนั้นการพัฒนาบุคลากรจึงเป็นการดำเนินงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีผู้รู้ได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรเอาไว้หลายประการดังนี้

จิรประภา อัครขจร (2549 : 10) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ กระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ความสามารถให้กับพนักงานในองค์การอย่างเป็นระบบ โดยผ่านกิจกรรมการฝึกอบรมพัฒนารูปแบบต่างๆ อีกทั้งใช้สภาพแวดล้อม หรือ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรเพื่อให้พนักงานเกิดการพัฒนาตนเองและผู้อื่น

สง่า จ้องสาร (2552 : 12) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการที่หน่วยงานได้นำวิธีการต่างๆ มาพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้มีความรู้ ทักษะด้านต่างๆ เพื่อนำมาปฏิบัติงานในหน่วยงานให้ได้ผลตามที่หน่วยงานต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ

พรนิภา จันทรมนตรี (2553 : 18) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง ยุทธศาสตร์และกระบวนการต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในหน่วย มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน เพื่อให้การดำเนินงานในภารกิจทั้งปวงของหน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

อชนี วงศ์ศรีทา (2553 : 31) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการหรือกรรมวิธีต่างๆ ที่ส่งเสริมและพัฒนาให้บุคลากรขององค์กรมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

อารีญา เมืองโคตร (2553 : 35) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ครุมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการสอนและการทำงาน ตลอดจนมีเจตคติที่ดีในการทำงาน รวมถึงการมีบุคลิกภาพและคุณธรรม ความเป็นครูที่ดีด้วย

จากความหมายของการพัฒนาบุคลากรที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่าการพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการส่งเสริมพัฒนาให้บุคลากรในองค์กรมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ มีเจตคติที่ดีต่องานทำให้เกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร

บุคลากรเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการดำเนินงานในองค์กรต่างๆ ทำให้ การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ว่าหน่วยงานหรือองค์กรจะมีแผนการพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงานภายในองค์กรนั้นๆ และเพิ่มคุณภาพของบุคลากรตามภาวะเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรไว้ ดังนี้

เกษร สุขจินดา (2550 : 23) กล่าวว่า ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรในองค์กรนั้นผู้บริหารองค์กรจำเป็นต้องตระหนักและระลึกเสมอว่า บุคคลเป็น

ทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุด ดังนั้นในการพัฒนาส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดจะต้องคำนึงถึงปัจจัยชี้ขาดในการพัฒนา

ชุมพล ประเทพา (2553 : 23) กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาสังคมและชาติบ้านเมืองทั้งนี้เพราะครูต้องรับหน้าที่ในการพัฒนาบุคลากรในสังคมให้ความเจริญงอกงาม จนบุคคลเหล่านั้นสามารถใช้ความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาบ้านเมือง ดังนั้นการพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพมากที่สุดจึงเป็นงานที่นักวิชาการศึกษา หรือผู้บริหารการศึกษาจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

เนตรชนก คนหาญ (2553 : 15) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญมาก หน่วยงานหรือองค์กรใดมีการพัฒนาบุคลากรไม่เพียงพอแต่จะทำให้หน่วยงาน หรือองค์กรมีประสิทธิภาพเท่านั้น ยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งมีความต้องการแตกต่างกันตามความสนใจ ความถนัดของตนเอง ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับสภาวะ และความทันสมัยของเทคโนโลยี

สมชาย ไชยวงศ์ (2553 : 26) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบุคลากรครูที่มีบทบาทความสำคัญของการศึกษาของชาติให้บรรลุ ตามจุดมุ่งหมาย จึงสมควรที่จะได้รับการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ตลอดจนทักษะในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลดีทั้งในระดับบุคคล หน่วยงานหรือองค์กร และประเทศชาติต่อไป

วีระนุช พลแรงฤทธิ์ (2553 : 18-19) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญเป็นอย่างมาก หน่วยงานหรือองค์กรใดมีการพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอก็จะทำให้เกิดระบบงานที่ดีมีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาบุคลากร นอกจากจะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรมีประสิทธิภาพแล้วยังเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ สภาวะและความทันสมัยของเทคโนโลยี

จากการศึกษาจากความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง องค์กรหรือหน่วยงานใดให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรและมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่งทั้งกับองค์กรทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพ และบุคลากรได้รับการ

พัฒนาให้เกิดความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติที่ดีต่อการทำงาน เกิดประโยชน์สูงสุด กับองค์กร

3. ความมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จ เนื่องจากเมื่อคนได้รับก็จะทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรมีประสิทธิภาพไปด้วย นอกจากนี้ ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีอีกหลายท่านได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร ดังนี้

ปัญญา พรยา (2551 : 13) ได้กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นนโยบายที่ทางมหาวิทยาลัยได้กำหนดไว้เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อให้บุคลากรมีศักยภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วินิจฉัย กงภูธร (2551 : 10) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการพัฒนาบุคลากรเป็นวิธีการหรือกระบวนการที่ทุกหน่วยงานได้ดำเนินการเพื่อมุ่งเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานแก่บุคลากร ทั้งบุคคลที่เพิ่งเข้ารับตำแหน่งและบุคลากรที่ทำงานอยู่เป็นประจำเพื่อให้หน่วยงานหรือองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

เนตรชนก คนหาญ (2553 : 17) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีจุดมุ่งหมายเพื่อ เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะเจตคติ และสร้างจิตสำนึก ในการปฏิบัติงานรวมทั้งปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิผลของผู้ปฏิบัติงาน อันจะนำสู่การพัฒนา งานในหน้าที่ เป็นการเตรียมพนักงานและผู้บริหารให้ก้าวไปพร้อมกับความเจริญก้าวหน้า และการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวางของเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติที่ดีต่องานที่ปฏิบัติ และสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อให้การปฏิบัติงานในองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. กระบวนการพัฒนาบุคลากร

ได้มีผู้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาบุคลากรไว้หลายท่านซึ่งนำเสนอได้ ดังนี้
 ปัญญา พรยา (2551 : 19) ได้สรุป ขั้นตอนในการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย การสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาและความจำเป็น การกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนา การกำหนดรูปแบบของการพัฒนา การดำเนินงานพัฒนาและการประเมินผลดำเนินงาน

สมพิศ หวังทรัพย์ทวี (2552 : 8) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องการให้บุคลากรดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น โดยการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทั้งนี้การพัฒนาบุคลากรดังกล่าว มีวิธีการหลายวิธีจะเพิ่มพูนความรู้ให้แก่บุคลากรเช่น การฝึกอบรม การศึกษา ต่อ การศึกษาดูงาน และการประชุมสัมมนา เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาบุคลากรนั้น องค์การจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาก่อน โดยพิจารณาลักษณะของงานเป็นหลัก จึงจะจัดการพัฒนาบุคลากรในรูปแบบต่างๆ ขึ้นมาและต้องมีการประเมิน ติดตามผลการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ขึ้นมาและต้องมีการประเมิน ติดตามผลการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอด้วย เพื่อรับทราบข้อบกพร่องในการพัฒนาเพื่อนำมาปรับปรุงในการจัดการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสมในครั้งต่อไป

สมใจ พิมพ์ภา (2553 : 15) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรต้องมีการประชุมชี้แจง มีการอบรมในปัญหาที่บุคลากรไม่เข้าใจ การศึกษาดูงาน การให้คำปรึกษาดำเนินการตามกระบวนการที่วางไว้โดยมีการติดตามและประเมินผลจากการพัฒนาบุคลากรตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาบุคลากรในแต่ละครั้ง เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้บุคลากรได้มีสมรรถภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น เช่น การฝึกอบรม การนิเทศงาน การศึกษาต่อ การศึกษาดูงาน และการประชุมสัมมนา เป็นต้น ซึ่งในกระบวนการพัฒนาบุคลากรต้องมีการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาขององค์กรเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาบุคลากร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในองค์กร

5. วิธีการพัฒนาบุคลากร

วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากร ดังนั้นการเลือกใช้เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสม จะทำให้เกิดความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจในการทำงาน และช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ไชยง วังคะฮาด (2547 : 18-19) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นการทำให้เกิดความงอกงามทั้งระบบ ต่อเนื่อง และมีระยะเวลาพอสมควร กิจกรรมที่จัดเตรียมขึ้นจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ กลุ่มได้ร่วมศึกษาพิจารณาแล้วว่า วิธีการพัฒนาครูเพื่อจัดทำการพัฒนาบุคลากรครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียน ได้แก่ วิธีการพัฒนาบุคลากรดังรายละเอียด ดังนี้ 1. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 2. การศึกษาดูงาน 3. การนิเทศภายใน

คำหามาน คนโค (รัตนพล บุญคงที่. 2550 : 12 , อ้างอิงมาจาก คำหามาน คนโค. 2543 : 118-130) ได้กล่าวถึง กิจกรรมในการพัฒนาครูโดยวิธีต่างๆ ดังนี้

1. เอาใจใส่ดูแลสุขภาพของตนเองอยู่เสมอ
2. เอาใจใส่ดูแลสุขภาพจิตของตนเองอยู่เสมอ
3. เอาใจใส่ดูแลและพัฒนาบุคลิกภาพอยู่เสมอ
4. อ่านหนังสือเป็นประจำ
5. ดูโทรทัศน์หรือฟังรายการวิทยุต่างๆอย่างหลากหลาย
6. ฝึกการจดบันทึกให้เป็นนิสัย
7. ร่วมกิจกรรมประชุมสัมมนา
8. ศึกษาหาความรู้จากแหล่งวิทยากร
9. ฝึกและใช้เทคโนโลยีต่างๆ
10. เชิญวิทยากรมาร่วมพัฒนา
11. ไปดูและศึกษาจากแหล่งงาน
12. จัดกิจกรรมประชุมสัมมนา
13. วิจัยในงานประจำ
14. จัดประชุมปฏิบัติการ
15. ฝึกประชุมกลุ่มร่วมคิด ร่วมทำ
16. ฝึกทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียน
17. ฝึกวิจารณ์และประเมินค่า
18. ฝึกสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

จันทร์ธานี สงวนนาม (วิริจตา กงภูธร. 2551 : 12 , อ้างอิงมาจาก
จันทร์ธานี สงวนนาม. 2545 : 1-14) ได้เสนอรูปแบบวิธีการพัฒนาบุคลากรไว้ 3 วิธี คือ

1. การพัฒนาบุคลากรโดยการศึกษา (Education) เป็นวิธีการพัฒนา
ที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ สติปัญญาต้องใช้เวลาอันนานและลงทุนสูง

2. การพัฒนาโดยการฝึกอบรม (Training) เพื่อเพิ่มพูนความรู้
ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญและมีทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ ใช้ระยะเวลาสั้น จัดขึ้น
เพื่อแก้ไขปัญหาหรือความต้องการซึ่งมีรูปแบบอย่างหลากหลายวิธี เช่น การบรรยาย
การอภิปรายเป็นคณะ การระดมสมอง การใช้กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมุติ
เกมการบริการ การสัมมนา สถานการณ์จำลอง การสาธิต และการประชุมเชิง
ปฏิบัติการ

3. การพัฒนาในงาน (Development in Career) เป็นการพัฒนา
บุคลากรในหน่วยงานโดยผู้บังคับบัญชา จะใช้กระบวนการในทางการบริหาร เพื่อให้มี
ความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น ซึ่งมีรูปแบบอย่างหลากหลายวิธี
เช่น มอบหมายงาน การสอนงาน การเสนอแนะ การขยายปริมาณงาน การเพิ่ม
คุณภาพงาน การเพิ่มความรับผิดชอบ การมอบอำนาจหน้าที่ การรักษาราชการแทน
การหมุนเวียนงาน การเลื่อนตำแหน่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า วิธีการในการพัฒนาบุคลากรนั้นมี
หลากหลายวิธีการควรเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับองค์กร ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้
ความสามารถ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานทำให้งานมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้วิจัย
ได้มุ่งเน้นที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยและพัฒนาผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
องค์การบริหารส่วนตำบลนามน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นบุคลากรใน
องค์กร ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการกรณีศึกษาติดตามและการนิเทศภายใน ซึ่งเป็นเทคนิค
วิธีหนึ่งของการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ใน
การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

การนิเทศติดตาม

1. ความหมายของการนิเทศติดตาม

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 13-16) กล่าวว่า การนิเทศติดตาม มีความหมายกว้างขวางและแตกต่างกันไป ตามความรู้ ประสบการณ์ และทักษะของนักการศึกษา ขึ้นอยู่กับแนวคิดระดับการปฏิบัติในการนำการนิเทศไปใช้ โดยได้รวบรวมความหมายของการนิเทศ ติดตาม จากหลายๆ คน ดังนี้

นิรุตติชัย ชินกะธรรม (2547 : 5) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศ ติดตาม หมายถึง กิจกรรมการนิเทศที่ผู้ศึกษาค้นคว้า ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า และคณะทำงาน ได้ร่วมกันทำงาน และตรวจสอบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การให้คำปรึกษา แนะนำ การกำกับ ติดตามของผู้ศึกษาค้นคว้าในด้านการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

สรุปว่าการนิเทศติดตาม หมายถึง กระบวนการจัดการบริหารการศึกษา เพื่อภายในให้ความช่วยเหลือ และความร่วมมือกับครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพิ่มคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา การนิเทศถือเป็นศาสตร์ และศิลป์ เพราะกระบวนการนิเทศที่จัดว่าเป็นศาสตร์ ก็เพราะกระบวนการนี้เป็นปรัชญาที่แสวงหาความจริง ความรู้ และคุณค่าในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ส่วนที่ถือว่าเป็นศิลป์ ก็เพราะต้องอาศัยเทคนิควิธี และมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การติดต่อประสานงาน การจูงใจ เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษา

2. กระบวนการนิเทศติดตาม

การนิเทศ มาพร้อมกับการจัดการศึกษาอย่างมีระบบ การนิเทศปัจจุบันใช้หลักประชาธิปไตย ที่ต้องอาศัยการคิดร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา ปรับปรุงการจัดสภาพการเรียนการสอน ให้ดีขึ้น และสนับสนุนระบบบริหารจัดการศึกษา ให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อยังประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ของผู้เรียนเป็นสำคัญกระบวนการนิเทศเป็นกระบวนการโดย ทัวไปที่นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และกิจกรรมการนิเทศ ดังแนวทาง ต่อไปนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 20) ได้กล่าวว่ากระบวนการนิเทศมี 6 ขั้นตอน

1. การประเมินสภาพการทำงาน เป็นกระบวนการศึกษาถึงสภาพต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีขั้นตอนย่อย ดังนี้

- 1.1 การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจะศึกษาถึงธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของเรื่องต่างๆ
- 1.2 การสังเกตเป็นการมองสิ่งรอบตัวด้วยความละเอียดถี่ถ้วน
- 1.3 การทบทวนเป็นการตรวจสอบสิ่งรอบตัวอย่างตั้งใจ
- 1.4 การวัดพฤติกรรมการทำงาน
- 1.5 การเปรียบเทียบพฤติกรรมการทำงาน

2. การจัดลำดับความสำคัญของงาน เป็นกระบวนการกำหนดความสำคัญของงาน ตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ และกิจกรรมตามลำดับความสำคัญซึ่งประกอบด้วยงาน ต่อไปนี้

- 2.1 การกำหนดเป้าหมาย
- 2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ
- 2.3 การกำหนดทางเลือก
- 2.4 การจัดลำดับความสำคัญของงาน

3. การออกแบบวิธีการทำงาน เป็นกระบวนการวางแผน หรือกำหนดโครงการต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยประกอบด้วยงานต่อไปนี้

- 3.1 การจัดสายงานเป็นการจัดส่วนประกอบต่างๆ ของงานให้สัมพันธ์กัน
- 3.2 การหาวิธีการนำเอาทฤษฎี หรือหลักการไปสู่การปฏิบัติ
- 3.3 การเตรียมการต่างๆ ให้พร้อมที่จะทำงาน
- 3.4 การจัดระบบการทำงาน
- 3.5 การกำหนดแผนในการทำงาน

4. การจัดสรรทรัพยากร เป็นกระบวนการกำหนดทรัพยากรต่างๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงานซึ่งประกอบด้วยงานต่อไปนี้

- 4.1 การกำหนดทรัพยากร ที่ต้องใช้ความต้องการของหน่วยงานต่างๆ
- 4.2 การจัดสรรทรัพยากรไปให้หน่วยงานต่างๆ
- 4.3 การกำหนดทรัพยากรที่จำเป็นจะต้องใช้สำหรับความมุ่งหมายเฉพาะอย่าง

4.4 การมอบหมายบุคลากร ให้ทำงานในแต่ละโครงการ หรือแต่ละเป้าหมาย

5. การประสานงาน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับงาน เวลาวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อย่าง เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงบรรลุผล ซึ่งประกอบด้วยงานต่อไปนี้

5.1 การประสานการปฏิบัติงานในฝ่ายต่างๆ ให้ดำเนินการไปด้วยความราบรื่น

5.2 สร้างความกลมกลืน และความพร้อมเพรียงกัน

5.3 การปรับการทำงานในส่วนต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพให้มากที่สุด

5.4 การกำหนดเวลาในการทำงานในแต่ละช่วง

5.5 การสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น

6. การอำนวยความสะดวก เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติเพื่อให้เกิดสภาพประกอบเหมาะสมที่จะสามารถบรรลุผลแห่งการเปลี่ยนแปลงให้มากที่สุด ได้แก่งานต่อไปนี้

6.1 การแต่งตั้งบุคลากร

6.2 การกำหนดแนวทาง

6.3 การกำหนดระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับเวลา ปริมาณ หรืออัตราเร่งในการทำงาน

6.4 การแนะนำการปฏิบัติงาน

6.5 การตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกในการปฏิบัติงาน

สุนทร โคศลมี (2548 : 34) ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยกระบวนการต่างๆ ดังนี้

1. หลักสภาพผู้นำ คือการใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำให้กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าประสงค์

2. หลักความร่วมมือ คือการกระทำร่วมกัน และรวมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่าย และทำหน้าที่และความรับผิดชอบชัดเจนในการจัดองค์การการประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน

3. หลักการเห็นใจ คือการนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงตัวบุคคลที่ร่วมงานด้วยการเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของมนุษย์สัมพันธ์
4. หลักการสร้างสรรค์ คือการนิเทศการศึกษา จะต้องทำให้ครูเกิดพลังที่จะคิดเริ่มสิ่งใหม่ๆ แปลกๆ หรือทำงานด้วยตนเองได้
5. หลักการบูรณาการ เป็นกระบวนการซึ่งรวมสิ่งกระจัดกระจายให้สมบูรณ์มองเห็นได้
6. หลักการมุ่งชุมชน เป็นการแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชน และการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น
7. หลักการวางแผน หมายถึงกระบวนการวิเคราะห์ซึ่งเกี่ยวกับการแสวงผลในอนาคตการกำหนดจุดประสงค์ ที่ต้องการล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงจุดประสงค์และการเลือกทางปฏิบัติ ให้เหมาะสมที่สุด
8. หลักการยืดหยุ่น หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้ และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป
9. หลักการวัดวิสัย หมายถึงคุณภาพที่เป็นผลจากหลักฐานตามสภาพความจริงมากกว่าความเห็นบุคคล
10. หลักการประเมินผล หมายถึงการหาความจริงโดยการวัดที่แน่นอนและหลายอย่าง

สรุปว่า กระบวนการนิเทศ ติดตาม เป็นการทำงานอย่างมีแบบแผน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์งานการเรียนการสอนของครู เพื่อจะได้ทราบปัญหา ระบุปัญหาที่จะต้องรีบแก้ไขปรับปรุงก่อนแล้วจึงวางแผนที่จะดำเนินการ โดยหาทางเลือกที่จะแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ต่อจากนั้นก็ดำเนินการตามแนวขั้นตอนตามลำดับจนถึงขั้นการประเมินผลการ ปฏิบัติงาน แล้วจึงนำผลการปฏิบัติไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

3. ขั้นตอนการนิเทศภายใน

ขั้นตอนการนิเทศภายในเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลได้รู้จักช่วยเหลือตนเอง มีนักศึกษานำเสนอกระบวนการนิเทศภายใน แนะนำ ช่วยเหลือที่หลากหลาย เนื่องจากการนิเทศภายในมีกระบวนการเฉพาะได้แก่ การนิเทศภายในทางปัญญา การนิเทศภายในการสอนเพื่อนภายใน ซึ่งการนิเทศภายในต่างๆ มีรายละเอียดค่อนข้างมาก ไม่อาจนำเสนอในบทความนี้ได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตามกระบวนการนิเทศภายในโดยทั่วไปมีขั้นตอนของกระบวนการ(กรองทอง จิตรเดชากุล. 2550 : 40-45) ดังนี้

3.1 ขั้นตอนการให้การนิเทศภายใน

ก่อนดำเนินการนิเทศภายใน มีการตกลงร่วมกันเกี่ยวกับประเด็นหรือจุดเน้นที่ต้องการให้การนิเทศภายในร่วมกัน เนื่องจากการดำเนินการนิเทศภายในเน้นไปที่การเชื่อมโยงความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง เป็นการทำงานเชิงลึก ดังนั้นประเด็นที่ภายในจึงเป็นจุดเล็กๆ แต่เข้มข้นช่วยให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง แจ่มแจ้ง ช่วยคลี่ปมบางประการให้เกิดผลในการปฏิบัติได้จริง ในกรณีการสอนกระบวนการคิด มีประเด็นมากมายที่ต้องช่วยกันขยับขับเคลื่อนไปที่ละประเด็น เช่น การใช้คำถามกระตุ้นคิด การใช้กิจกรรมที่ช่วยให้คิดได้อย่างหลากหลาย การใช้ผังกราฟิก(graphic organizer)มาใช้ในการนำเสนอความคิด การช่วยให้นักเรียนอธิบายกระบวนการคิดกระบวนการทำงานของตนเอง ซึ่งในประเด็นเหล่านี้ก็ยังมีประเด็นย่อยๆ ที่ซ่อนอยู่มากมาย ทั้งผู้นิเทศภายในและคุณครูแต่ละคนก็ต้องวางแผนร่วมกันว่าในแต่ละครั้งที่ดำเนินการนิเทศภายในนั้น จะภายในลงลึกเฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ

3.2 ขั้นตอนการให้การนิเทศภายใน ในขั้นของการให้การนิเทศภายใน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 3 ขั้น คือ

3.2.1 การศึกษาต้นทุนเดิม เป็นขั้นที่ผู้นิเทศภายในพยายามทำความเข้าใจวิธีคิด วิธีการทำงาน และผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานของคุณครูว่าอยู่ในระดับใด เพื่อเป็นข้อมูลในการต่อยอดประสบการณ์ในระดับที่เหมาะสมกับครูแต่ละคน ซึ่งในขั้นนี้อาจใช้วิธีการต่างๆ กันไปตามสถานการณ์ ได้แก่

- 1) การให้ครูบอกเล่า อธิบายวิธีการทำงานและผลที่เกิดขึ้น
  - 2) การพิจารณาร่องรอยการทำงานร่วมกัน เช่น แผนการสอน
- ชิ้นงานของนักเรียน

3) การสังเกตการสอนในชั้นเรียน

3.2.2 การให้คุณครูประเมินการทำงานของตนเอง เป็นขั้นที่ช่วยให้ครูได้ทบทวนการทำงานที่ผ่านมาของตนเอง โดยใช้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่ผ่านมา ได้แก่ การสอนที่เพิ่งสอนจบไปแล้ว ชิ้นงานที่นักเรียนเพิ่มทำเสร็จเมื่อสักครู มาใช้ประกอบการประเมิน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นสำคัญขั้นหนึ่ง ที่พบว่า ครูไม่ได้ตระหนักรู้ในสิ่งที่ตนเองสอนหรือกระทำลงไปนัก แต่ การที่จัดให้มีโอกาสได้ “นิทย้อนและสะท้อนผลการทำงาน” ช่วยให้คุณครูได้ทบทวนและไตร่ตรองว่าตนเองได้ใช้ความรู้ความเข้าใจไปสู่การปฏิบัติอย่างไร มีอุปสรรคปัญหาใดเกิดขึ้นบ้าง คำถามที่มักใช้กันในขั้นนี้มี 2 คำถามหลัก คือ อะไรที่ทำได้ดี

จะให้ดีกว่านี้ถ้า.....

3.2.3 ชั้นต่อยอดประสบการณ์ เป็นชั้นที่ผู้นิเทศภายในมีข้อมูลจากการสังเกตการทำงานและฟังครูอธิบายความคิดของตนเอง แล้วจึงลงมือต่อยอดประสบการณ์ในเรื่องเฉพาะนั้นเพิ่มเติม ซึ่งผู้นิเทศภายในต้องอาศัยปฏิภาณในการวินิจฉัยให้ได้ว่าคุณครูต้องการความช่วยเหลือในเรื่องใด หากไม่แน่ใจก็อาจใช้วิธีการสอบถามขอข้อมูลเพิ่มเติม ในชั้นต่อยอดประสบการณ์มักมีการดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ

เมื่อพบว่าคุณครูมีความเข้าใจที่ผิดพลาดบางประการ หรือมีปัญหา ก็จำเป็นต้องแก้ไข ปรับความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้องและช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา

เมื่อพบว่าคุณครูเข้าใจหลักการสอนดี แต่ยังขาดประสบการณ์ในการออกแบบการเรียนรู้การสอน ก็จำเป็นต้องเพิ่มเติมความรู้ แบ่งปันประสบการณ์

3.3. ชั้นสรุปผลการให้การนิเทศภายใน

เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนแนะนำเปิดโอกาสให้คุณครูได้สรุปผลการให้การนิเทศภายในเพื่อให้ได้หลักการสำคัญไปปรับการเรียนการสอนของตนเองต่อไป มีการวางแผนที่จะกลับมานิเทศภายในร่วมกันอีกครั้งว่าความรู้ความเข้าใจอันใหม่ที่ได้รับการให้การนิเทศภายในในครั้งนี้จะเกิดผลในทางปฏิบัติเพียงใด รวมไปถึงการตกลงร่วมกันเรื่องให้ความช่วยเหลืออื่นๆ เช่น หาเอกสารมาให้ศึกษา ประสานงานกับบุคคลอื่นๆ แนะนำแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม เป็นต้น

สรุปได้ว่า การนิเทศนิเทศภายในเป็นกระบวนการที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผลเป็นกันเอง และสอดคล้องกับความต้องการ อันเป็นสิ่งส่งเสริมสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือในโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจหลักคือการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1. พื้นฐานความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

หลักการในเรื่องการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะต่อมา รวมทั้งในช่วงที่ผ่านมา นักวิชาการและนักพัฒนาในหลายพื้นที่ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประสบการณ์จากการดำเนินการดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นเป็นทฤษฎี

และหลักการ ของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมขึ้น ใน กระบวนการดังกล่าวไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตามได้กลายเป็นรากฐานของการต่อสู้เพื่อ การมีชีวิตรอด และการมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนเป็นจำนวนมาก จากหลักการและ แนวทางทั้งการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็น กระบวนการทางการศึกษา และการพัฒนาที่จะช่วยผู้ที่เสียเปรียบและผู้ที่ยากไร้ในการจัด กระทำกับความรู้ต่างๆ จากแนวทางและจุดยืนของตนเองการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจึงมี ความคิดความเชื่อเฉพาะที่แตกต่างไปจากการวิจัยที่รู้จักกันทั่วไป ดังนี้ (อรุณรุ่ง บุณนันทพงศ์. 2549 : 25)

1. กระบวนการวิจัยสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนโดยตรงทันที ตรงข้ามกับการสร้างผลงานทางวิชาการและการวิเคราะห์เชิงนโยบายที่ไกลตัว
2. กระบวนการวิจัยควรเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือประชาชนเข้าร่วม กระบวนการวิจัยทั้งหมด นับตั้งแต่การกำหนดปัญหาไปจนถึงการอภิปรายแนวทางในการ แก้ปัญหาและการตีความผลการศึกษา
3. กระบวนการวิจัยควรจะเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ทางการศึกษาทั้ง มวล เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน สร้างความรู้สึกระหนักและผูกพันในการ แก้ปัญหาในชุมชน
4. กระบวนการวิจัย ควรจะเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนกัน เป็นการตอบ ได้กับอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ใช่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเฉพาะช่วง เวลาหนึ่งๆ
5. เนื้อหาของกระบวนการวิจัย คล้ายกับเนื้อหาของการศึกษา ที่ควรจะทำให้มนุษย์มีศักยภาพ ในเชิงสร้างสรรค์ และเป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์เพื่อแก้ปัญหา ทางสังคม
6. กระบวนการวิจัยมีนัยทางอุดมการณ์ (ทางการเมือง) เกี่ยวข้องด้วย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ ในภาคสนามระดับของการมีส่วนร่วมในการวิจัยอาจแบ่งออกได้เป็นหลายประการโดยเรียง จากน้อยไปหามากได้ ดังนี้ (ไพโรจน์ ชลารักษ์. 2549 : 17)

1. ในระดับต่ำที่สุดเรียกว่า Participant Observation จะมีลักษณะ สำคัญ 3 ประการดังนี้
  - 1.1 เน้นการศึกษาชุมชน โดยมองคนในฐานะสมาชิกของชุมชนและ พฤติกรรมของคนจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

1.2 เน้นการสังเกตและการสัมภาษณ์ รวมทั้งการใช้ชีวิตในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะ เรื่องอย่างละเอียดลึกซึ้ง นักวิจัยมีโอกาสซักถามและตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาด้วยการเปลี่ยนคำถาม และ/หรือ ตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ

1.3 เน้นการใช้เวลาที่ยาวนานในการเก็บข้อมูลเพื่อให้สามารถแน่ใจว่า นักวิจัยและ ชาวบ้านเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างถูกต้องไม่คลาดเคลื่อน ชาวบ้านมีโอกาสให้ คำตอบเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณี และพฤติกรรมที่ ปฏิบัติกันจริงๆ รวมทั้งแน่ใจว่าชาวบ้านไม่ได้พยายามเอาใจนักวิจัยโดยให้ข้อมูลที่คาดว่า ผู้วิจัยอยากได้

2. ในระดับสูงขึ้นมาเรียกว่า Participatory Research จะมีลักษณะต่อไปนี้ เพิ่มขึ้นมาคือ เน้นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดของชาวบ้าน การเก็บข้อมูล เป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารเป็นแบบการสนทนาโต้ตอบ และการสัมภาษณ์อยู่ในลักษณะ พูดคุย แลก เปลี่ยนในลักษณะของการเสวนากัน นักวิจัยและชาวบ้านศึกษาสภาพชุมชน ร่วมกัน ชาวบ้าน มีความรับผิดชอบในการวิจัยมากขึ้น

3. ในระดับ Participatory Action Research ซึ่งเป็นระดับสูงสุดจะเพิ่ม ลักษณะต่อไปนี้เพิ่มขึ้นอีก 3 ประการคือ

3.1 เน้นการหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยประชาชนมีส่วนร่วม การ วิเคราะห์ปัญหาชุมชนและศึกษาดูว่าทรัพยากรท้องถิ่นมีอะไรบ้างที่จะนำไปสู่การแก้ไข ปัญหา

3.2 เน้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการเพื่อนำไป ปฏิบัติ

3.3 เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ปัญหาและ สามารถทำต่อไปได้หลังจากนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว

สรุปได้ว่าการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนาที่จะช่วยผู้ที่เสียเปรียบและผู้ที่ยากไร้ในการ จัดกระทำกับความรู้ต่างๆ จากแนวทางและจุดยืนของตนเองการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจึงมี ความคิดความเชื่อเฉพาะที่แตกต่างไปจากการวิจัยที่รู้จักกันทั่วไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการคืออะไร มีวิธีการดำเนินการอย่างไร ตัวอย่างของการ นำมาใช้วิจัยทางการศึกษามีอะไรบ้าง เป็นที่น่าสนใจ จะทำความรู้จักและความเข้าใจ

เพื่อให้ให้นักการศึกษาไทย (รวมถึงครูไทยทั้งหลายด้วย) ได้ตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญ และนำวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้ในชั้นเรียนมากขึ้นมีนักวิชาการได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

กิตติพร ปัญญาภิญาผล (2549 : 15) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบถึงการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานเอง เพื่อเข้าใจดีขึ้น หรือแก้ปัญหาเกี่ยวกับงานที่ทำอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ซึ่งได้จากการรวบรวม การร่วมมือ การสะท้อนตนเองและการใช้วิจารณ์ญาณประกอบภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่ยอมรับกัน

Johnson, C.S. และ Kromann-Kelly (1995 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช. 2551: 17) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึงการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และตีความหมายโดยมีแผนงานกำหนดและแลกเปลี่ยนผลกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ กระบวนการวิจัยปฏิบัติการต้องตอบคำถาม 5 ข้อ ดังต่อไปนี้ 1. คำถามที่ต้องการศึกษาคืออะไร 2. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องมีอะไรบ้าง 3. ข้อมูลที่ต้องจัดเก็บคืออะไร 4. จะวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร และ 5. จะแปลความหมายนั้นว่าอย่างไร การตอบคำถามเหล่านี้ต้องใช้เวลาวางแผน และในทุกขั้นตอนต้องอภิปรายกับเพื่อนร่วมงาน

Dick, B. (2000 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช. 2551 : 19) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการ ประกอบด้วยวิธีวิทยาการการวิจัยที่ทำให้เกิดผลของการปฏิบัติ และผลของการวิจัย ในเวลาเดียวกัน โดยมีขั้นตอนการวิจัยที่เป็นวงจรต่อเนื่อง ประกอบด้วยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการ ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นข้อความที่เป็นภาษามากกว่าตัวเลข นอกจากนี้ยังมีการสะท้อนผลซึ่งครอบคลุมทั้งส่วนที่เป็นกระบวนการและผลลัพธ์ การวิจัยปฏิบัติการจึงเป็นกระบวนการที่มีความยืดหยุ่น ตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งนี้ Dick มีความเห็นว่าการวิจัยปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่มีการสร้างสมมติฐานการวิจัยจากข้อมูลที่รวบรวมได้ระหว่างการทำวิจัย และสามารถใช้กระบวนการดังกล่าวเป็นเครื่องมือสำหรับการวิจัยนำร่อง การนำไปใช้เป็นเครื่องมือวินิจฉัยจุดบกพร่องต่างๆ หรือใช้เพื่อการประเมินผล อย่างไรก็ตาม Dick เห็นว่าการมีส่วนร่วมไม่จำเป็นต้องมีตลอดการวิจัย อาจให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมเพียงแต่ผู้ให้ข้อมูลลักษณะสำคัญ

Kemmis and McTaggart (2000 อ้างถึงใน อองอาจ นัยพัฒน์. 2551 : 286) ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการสืบเสาะ ค้นหาความจริงแบบสะท้อนกลับความคิดไปมาด้วยตนเอง ที่กระทำภายใต้การรับผิดชอบของบุคคลผู้มีส่วนร่วมที่อยู่ในหน่วยงานหรือสถานที่ต่างๆทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อปรับปรุงเหตุผลและความถูกต้องของการปฏิบัติงานตลอดจนสถานการณ์ที่แวดล้อม การปฏิบัติงานต่างๆ

บุญชม ศรีสะอาด (2553 : 180) ได้กล่าวถึงความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ว่าเป็นการวิจัยเพื่อนำผลมาใช้ในการแก้ปัญหาอย่างรีบด่วน หรือเพื่อปรับปรุง การปฏิบัติงาน

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีต่อความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สามารถสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และตีความหมายอย่างมีระบบ และยืดหยุ่นเพื่อตอบสนอง ต่อความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์เฉพาะ ถึงการปฏิบัติงานเพื่อเข้าใจดีขึ้น หรือแก้ ปัญหาเกี่ยวกับงานที่ทำอยู่ ของผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการทำงานเป็นวงจรต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การวางแผนกลยุทธ์ 2. การปฏิบัติ (นำแผนไปปฏิบัติ) 3. การสังเกต (โดยมีการประเมินตนเอง) และ 4. การสะท้อนผลเชิงวิพากษ์จากตนเองและเพื่อนร่วมงาน ผลที่ได้นำไปปรับแผนเข้าสู่วงจรใหม่จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ไขปัญหาได้จริง หรือพัฒนาสภาพการณ์ ของสิ่งที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่ยอมรับกัน

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ กระบวนการศึกษาค้นคว้าของครูผู้สอนในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานในชั้นเรียน เพื่อแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานจริงและปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบในลักษณะของบันไดเวียน ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้จะใช้วิจารณ์ญาณประกอบ ภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่ยอมรับกัน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

สำราญ กำจัดภัย และคณะ (2547 : 11) กล่าวว่า การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการค้นหาข้อมูลร่วมกันระหว่างนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อใช้ในการอธิบายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือองค์การที่นำสนใจศึกษา การวิจัยประเภทนี้

จะไม่เรียกกลุ่มเป้าหมาย ในการทำวิจัยว่ากลุ่มตัวอย่าง หรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเหมือนการวิจัยทั่วไป แต่จะเรียกว่า “นักวิจัยภายใน หรือนักวิจัยร่วม” เพราะบทบาทของกลุ่มเป้าหมาย ไม่ใช่เพียงแค่ผู้ให้ข้อมูล แต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ในขณะที่นักวิจัยเอง (นักวิจัยภายนอก) ก็ไม่ใช่เพียงผู้สังเกตการณ์ภายนอกเท่านั้น แต่จะเข้ามามีส่วนร่วมในปัญหาของกลุ่มเป้าหมายที่นักวิจัยทำงานร่วมอยู่ด้วย

พองพรธณ ตรียมงคลกุลและ สุภาพฉัตรภรณ์ (2549 :264) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ PAR เป็นการวิจัยที่เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกับความต้องการที่จะช่วยให้คนหลุดพ้นจากกตารถูกครอบงำ และพยายามที่จะฟื้นฟูสังคม เป็นการวิจัยที่ทดแทนการวิจัยแบบเดิมซึ่งถูกวิจารณ์ว่าไม่เคยแก้ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่าได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สาม ที่ถูกครอบงำมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคอาณานิคม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่ค้นหาข้อมูลร่วมกันของนักวิจัยกลุ่มเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือองค์กร ซึ่งต้องแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการปฏิบัติจริง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักวิชาการได้นำเสนอแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

รัตนา บัวสนธ์ (อ้างถึงใน สมบัติ ท้ายเรือคำ. 2547 : 43) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาคือ พัฒนางานของหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนตามแนวทางที่บุคคลหลายฝ่ายซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาช่วยในกิจกรรมการวิจัยทุกขั้นตอน นับตั้งแต่ขั้นตอนแรกเริ่ม จนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินงานวิจัย

อรุณรุ่ง บุญรัตน์ตพงศ์ (2549. : 19-26)กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรของการวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย

ไพโรจน์ ชลารักษ์ (2549. : 17-19) จึงให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นการวิจัยที่จัดกระทำโดยผู้ปฏิบัติการเพื่อนำผลการวิจัย

มาใช้ในการแก้ไขปัญหาโดยทันที และต้องกระทำเป็นหมู่คณะร่วมกัน ขยายความอีกได้ว่าเป็นการวิจัย ที่ต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันที่จะต้องสืบสวนสอบสวนหาปัญหา และข้อโต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา โดยเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างจะลำเอียงไปในทางทางกระบวนการประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายความว่า การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนากับผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด

5. ขั้นตอนวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ไพโรจน์ ชลารักษ์ (2549. : 20-21) อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ สามารถระบุได้ตามลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้วกระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นการศึกษาบริบท ในขั้นนี้ นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม โดยมีนักพัฒนาประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วม และชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย
2. ขั้นกำหนดปัญหาในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน
3. ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัยโดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาด หรือไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมาย หรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชาวบ้านนั้น จะเข้ามามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผน และตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่

4. ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง รวมทั้งการแก้ไขระหว่าง การปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นนี้ นักวิจัยที่ส่วนร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไข การปฏิบัติ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยน ให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยนักพัฒนาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการ ตรวจสอบผลการปฏิบัติงานวิจัยและประเมินว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วมด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยน การปฏิบัติงานตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

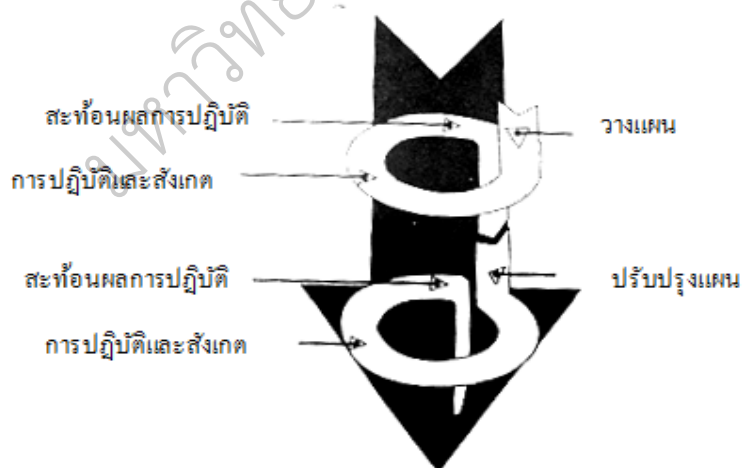
5. ขั้นการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุป ผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ นักพัฒนามีส่วนร่วมด้วยการ รับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับ ผลของการวิจัยว่าพึงพอใจและได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่และแสดงความคิดเห็นอื่น ประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

องอาจ นัยวัฒน์ 2551 : 308) ได้อธิบายขั้นตอนการออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. ตัดสินใจออกแบบการวิจัยโดยเลือกใช้การออกแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ
  2. กำหนดหัวข้อปัญหา จุดมุ่งหมาย และคำถามการวิจัย
  3. กำหนดขอบเขตของการวิจัย
  4. ศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องขึ้นเบื้องต้น
  5. เลือกตัวอย่างผู้เข้าร่วมในการวิจัย
  6. ระบุแหล่งและรูปแบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวิจัย
  7. เลือกวิธีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐาน
  8. ตระหนักต่อจรรยาบรรณการวิจัย
  9. ประเมินคุณภาพขั้นเบื้องต้นของการออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
- สรุปได้ว่าขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถนำไปสู่การพัฒนา งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยและวิธีแก้ปัญหาให้เกิด ประโยชน์สูงสุด

6. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วงจรการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart (1988) ประกอบด้วยกิจกรรมการวิจัยที่สำคัญ 4 ขั้นตอนหลักคือ (ก) การวางแผนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสภาพที่พึงประสงค์ (Planning) (ข) การลงมือปฏิบัติการตามแผน (Action) (ค) การสังเกตการณ์ (Observation) กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลงตามแผน และ (ง) การสะท้อนกลับ (Reflection) กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน (re-planning) และดำเนินการเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหลักของการทำวิจัยที่หมุนเคลื่อนตามวัฏจักรหรือวงจรกระบวนการวิจัยในสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานดังกล่าวนี้ จึงเป็นเสมือนแหล่งที่ทำให้เกิดการก่อรูปความรู้เชิงปฏิบัติการและกลไกการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นการดำเนินงานวิจัยที่ไม่แยกกิจกรรมการวิจัยออกจากกิจกรรมการแก้ไขปัญหา/พัฒนางานที่กระทำในสถานที่ทำงาน ออกจากกัน โดยมีนักวิจัยและผู้เข้าร่วมในการวิจัยร่วมพลังกันปฏิบัติงานวิจัย สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน ตามวงจร การวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis and McTaggart (1988) มีดังนี้ (Kemmis and McTaggart, 1988 : 11 อ้างถึงใน องอาจ นัยพัฒน์. 2551 : 301-303)

ภาพประกอบ 2 แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart ที่มา : Kemmis and McTaggart (1988 : 11)

1. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติการไว้ก่อนล่วงหน้า โดยอาศัยการคาดคะเนแนวโน้มของผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ กอปรกับการระลึกถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขตามประสบการณ์ทางตรงและทางอ้อมของผู้วางแผน ภายใต้การตระหนักและไตร่ตรองถึงปัจจัยสนับสนุนหรือขัดขวางความสำเร็จในการแก้ปัญหา รวมทั้งสภาวะการณ์อันเป็นเงื่อนไขอื่นๆ ที่แวดล้อมปัญหาอยู่ในเวลานั้น โดยทั่วไปการวางแผนจะต้องคำนึงถึงหลักการในเรื่องความยืดหยุ่น ทั้งนี้เพื่อจะได้สามารถปรับเปลี่ยนให้กลมกลืนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามเงื่อนไขหรืออยากต่อการควบคุมให้เป็นไปในทางที่พึงปรารถนาได้ กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่งเป็นอย่างดี และจะต้องเป็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมการเมืองและอื่นๆ ที่เป็นอยู่ในสภาวะการณ์นั้น

2. การปฏิบัติการ (Action) เป็นการลงมือดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้อย่างระมัดระวังและ ควบคุมการปฏิบัติการให้เป็นไปตามที่ระบุไว้ในแผน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงการปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้มีโอกาสเกิดการพลิกผันหรือแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและข้อจำกัดในสภาวะการณ์เวลานั้นได้ด้วยเหตุนี้แผนปฏิบัติการที่ดีต้องมีลักษณะเป็นเพียงแผนทดลองหรือแผนชั่วคราว ซึ่งเปิดช่องทางให้ผู้ปฏิบัติการสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามเงื่อนไขปัจจัยที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ดังกล่าวมาแล้ว การปฏิบัติการที่ดีจะต้องดำเนินการไปอย่างเป็นพลวัตภายใต้การใช้ดุลยพินิจตัดสินใจ สิ่งใดควรกระทำตามแผนที่วางไว้ สิ่งใดควรปรับเปลี่ยนให้เข้ากับปัจจัยเงื่อนไขในขณะนั้นแล้ว จึงดำเนินกิจกรรมอื่นต่อไป ผู้ปฏิบัติการอาจใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำของตนได้บางส่วน แต่ประสบการณ์เหล่านั้น ก็เป็นเพียงสมมติฐานชั่วคราว (working hypothesis) ซึ่งอาจไม่สอดคล้อง กับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในเวลานั้นก็ได้

3. การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลหลักฐานด้านกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่ได้ลงมือกระทำลงไป (ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ) ตลอดจนการสังเกตการณ์ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้และประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างลงมือปฏิบัติการตามแผนว่ามีสภาพลักษณะเป็นอย่างไร โดยการสังเกตการณ์ที่ดีจะต้องมีการวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้า

อย่างคร่าวๆ โดยจะต้องมีขอบเขตไม่แคบ (จำกัด) หรือกว้างมากจนเกินไป เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางสำหรับการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่มองเห็นได้ด้วยตาและสัมผัสได้ด้วยกายหรือใจ และจะต้องมีความยืดหยุ่นต่อการเก็บรายละเอียดของ สรรพสิ่งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในหลายแง่มุมและหลายรูปแบบ ดังนั้น นักวิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้องมีความไว (sensitivity) กล่าวคือ มีความพร้อมและตื่นตัวอยู่เสมอต่อการ “รับรู้และเข้าใจ” การเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ทั้งที่อาจเกิดขึ้นและไม่เกิดขึ้นตามแผนที่ได้วางไว้ โดยผ่านทาง การสังเกตการณ์

4. การสะท้อนกลับ (Reflection) เป็นการทวนระลึกถึงการกระทำตามที่เป็นที่ก่อกวนข้อมูลไว้จากการสังเกตอย่างครุ่นคิดไตร่ตรองในเชิงวิพากษ์กระบวนการและผลการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนการใคร่ครวญเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการพัฒนา รวมทั้งประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามที่พึงประสงค์หรือไม่ กลยุทธ์อย่างหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการสะท้อนกลับเกิดขึ้นอย่างได้ผล ได้แก่ การอภิปรายซักถามในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์หรือประเมินผลการปฏิบัติงานระหว่างบุคคลที่มีส่วนร่วมในการวิจัยภายใต้การยึดมั่นต่อเป้าหมายของกลุ่มเป็นหลัก การสะท้อนกลับโดยอาศัยกระบวนการกลุ่มดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่การรื้อถอน (Deconstruction) แนวคิดความเชื่อและการปฏิบัติงานอย่างเดิมไปสู่การฟื้นฟูหรือปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานตามแนวทางดั้งเดิม เปลี่ยนไปเป็นการปฏิบัติ งานตามวิธีการใหม่ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการทบทวนและปรับปรุงวางแผนปฏิบัติ การเฝ้าระวังกระบวนการวิจัยในรอบหรือเกลียวต่อไป

บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลนามน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลนามน อำเภอนามนจังหวัดกาฬสินธุ์ มีจำนวน 3 แห่ง ประกอบด้วย

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคำยิงหมี่ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านคำยิงหมี่ ตำบลนามน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับ การถ่ายโอนจากกรมพัฒนาชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนเด็ก 35 คน ผู้ดูแลเด็ก 3 คน คือ

- 1.1 นางแสงจันทร์ วงษ์ชมภู วุฒิปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย
- 1.2 นางเพลินจิต ก้วสิทธิ์ วุฒิปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย
- 1.3 นางรุ่งตะวัน ไชยศิริ วุฒิปริญญาตรี สาขาคอมพิวเตอร์

2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาสมบูรณ์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 13 บ้านนาสมบูรณ์ ตำบลนามน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับ การถ่ายโอน จากกรมพัฒนาชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนเด็ก 32 คน ผู้ดูแลเด็ก 3 คน คือ

- 2.1 นางเยาวรัตน์ บุตรศาสตร์ วุฒิปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย
- 2.2 นางไพฑูรย์ มาประสงค์ วุฒิปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย
- 2.3 นางสาวศิริพร เพ็ชรโรจน์ วุฒิกการศึกษา ปวส.

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดงสยาม ตั้งอยู่ หมู่ที่ 14 บ้านดงสยาม ตำบลนามน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับ การถ่ายโอน จากกรมพัฒนาชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนเด็ก 22 คน ผู้ดูแลเด็ก 2 คน คือ

- 3.1 นางดวงดี บุตตะนันท์ วุฒิปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย
- 3.2 นางมะลย์พร ก้าวสิทธิ์ วุฒิปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย

การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การกำกับดูแล สังกัดองค์การบริหาร ส่วนตำบลนามน ภายใต้

1. วิสัยทัศน์

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าน้อย เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน ประสาน ร่วมกับชุมชน”

2. ภารกิจ

เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ องค์การบริหารส่วนตำบลนามน ได้กำหนดภารกิจของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไว้ดังนี้

2.1 จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย โดยมีโครงสร้างของ หลักสูตรที่ยึดพัฒนาการเด็กตามมาตรฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับ หลักสูตรแม่บท

2.2 จัดประสบการณ์ บรรยากาศ และกิจกรรมส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ทั้งทางด้าน ร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสังคมและด้านสติปัญญา

2.3 จัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอก ห้องเรียนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามสภาพ ท้องถิ่น ที่สะอาดสวยงามปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผ่านการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้

2.4 พัฒนาผู้ดูแลเด็กและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ และส่งเสริมการใช้วิธีประเมินผลที่เหมาะสม

2.5 ประสานความร่วมมือกับชุมชนฯ มีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

3. เป้าหมาย

องค์การบริหารส่วนตำบลนามน ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ และภารกิจ ดังนี้

3.1 เด็กทุกคนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เหมาะสมกับวัย เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน

3.2 ผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสามารถใช้วิธีการประเมินผลได้อย่างเหมาะสม

3.3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตลอดจนห้องเรียน ทุกห้องมีสภาพแวดล้อม บรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เอื้อต่อการเรียนรู้

3.4 ชุมชน และบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การวิเคราะห์สภาพศูนย์พัฒนาเด็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลนามน เพื่อให้การจัดการศึกษาตามภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลนามน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้ประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดทำแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) ได้วิเคราะห์สภาพขององค์กร โดยใช้เทคนิค Swot คือ

1. จุดแข็ง (Strength) มีดังนี้

1.1 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกๆ ด้านอย่างดียิ่ง

1.2 ชุมชนให้ความร่วมมือต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นอย่างดี

1.3 จำนวนผู้ดูแลเด็กกับจำนวนเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีจำนวนเพียงพอต่อการดูแลเด็ก

1.4 อาคารสถานที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เสี่ยงต่ออันตราย

1.5 สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน เครื่องเล่นสนาม มีเพียงพอต่อจำนวนเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.6 อาหาร อาหารเสริม(นม) มีให้บริโภคเพียงพอและทั่วถึง

1.7 ผู้ดูแลเด็กมีการแบ่งภาระรับผิดชอบเป็นสัดส่วน

2. จุดอ่อน (Weakness) มีดังนี้

2.1 ผู้ดูแลเด็กไม่มีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ขาดความกระตือรือร้น

2.2 ผลการพัฒนากิจการเด็กในแต่ละด้านยังไม่น่าพอใจ

2.3 ผู้ดูแลเด็กส่วนมากไม่จัดประสบการณ์ตามแผนการจัดประสบการณ์

2.4 ภูมิทัศน์รอบๆ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางแห่งยังไม่น่าอยู่เท่าที่ควร

2.5 บุคลากรไม่ค่อยพัฒนาตนเอง ไม่เปลี่ยนแปลงการจัดประสบการณ์

2.6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขาดการจัดระบบสารสนเทศที่ทันสมัย

2.7 องค์การบริหารส่วนตำบล มีการประชาสัมพันธ์สู่ชุมชนน้อยเกินไป

2.8 แหล่งความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดประสบการณ์น้อยเกินไป

2.9 ผู้ดูแลเด็กไม่ทำการประเมินพัฒนากิจการเด็ก ให้เป็นปัจจุบันและต่อเนื่อง

3. โอกาส (Opportunity) มีดังนี้

3.1 ผู้ปกครอง ชุมชน ศิษย์เก่า องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นอย่างดี

3.2 มีแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

3.3 มีงบประมาณที่เพียงพอต่อการพัฒนา

4. อุปสรรค (Threat) มีดังนี้

4.1 ผู้ปกครองไม่นำเด็กมาที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเต็ม 100 %

4.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีน้อย

4.3 ขาดแคลนคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีทางการศึกษา

4.4 ขาดการจัดระบบสารสนเทศที่ทันสมัย

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลนามน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามนโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปี พ.ศ. 2542 และได้รับการถ่ายโอนจากกรมพัฒนาชุมชน ปี พ.ศ. 2546 จากการออกประเมินและการกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่ผ่านมาพบว่ากระบวนการในการจัดการประสบการณ์ สำหรับเด็กปฐมวัยไม่สอดคล้องและสนองต่อความต้องการของเด็ก ตามหลักสูตรปฐมวัย พ.ศ. 2546 ที่เน้นการจัดประสบการณ์แก่เด็กปฐมวัยที่หลากหลาย แต่ผู้ดูแลเด็กยังยึดรูปแบบการจัดประสบการณ์แบบเดิมๆ ที่มีตัวผู้ดูแลเด็กเป็นศูนย์กลางใช้หนังสือ และการดูแลเด็กตามอัตรากำลัง ในการจัดประสบการณ์ผู้ดูแลเด็กมุ่งเพียงให้เด็กออกจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามที่กำหนดไว้เท่านั้น ทำให้การจัดประสบการณ์ยังคงอยู่ในวงวนแห่งรูปแบบเดิมๆ จากการสำรวจสภาพปัญหาในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล สอบถาม และสังเกต เด็กปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กและผู้ปกครอง บางส่วน พบว่า มีสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 1) ปัจจัยในด้านตัวผู้ดูแลเด็ก พบว่า ผู้ดูแลเด็ก ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จึงไม่สามารถนำไปจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้ 2) ผู้ดูแลเด็กไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก ทำให้ไม่สามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับใหม่ ๆ มาถ่ายทอดให้เด็กได้ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการที่ต่ำต้งนั้นเพื่อเน้นการตอบสนองต่อกระบวนการจัดประสบการณ์ที่เน้นตัวเด็กเป็นศูนย์กลางทางองค์การบริหารส่วนตำบลนามน จึงได้ส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็กได้พัฒนาการการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางโดยนำการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เข้ามาใช้ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กประจำวัน ให้ผู้ดูแลเด็กยึดกิจกรรม 6 ด้านและเทคนิคต่างๆ ที่จะสามารถพัฒนาการจัดการศึกษา สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานตามเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อเป็นการให้เกิดพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของเด็กปฐมวัยต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

นริศรา ชมจุมจัง (2550 : 125 – 127) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเด่นราษฎร์ กิ่งอำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ก่อนการพัฒนาผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ ไม่สามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการได้ และยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ หลังจากได้ดำเนินการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์ 2 กิจกรรม โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการซึ่งได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการมาให้ความรู้ และการนิเทศภายใน โดยผู้ศึกษาค้นคว้าเป็นผู้นิเทศการสอนพบว่า ทำให้บุคลากรทุกคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ สามารถเขียนแผนการเรียนรู้และจัดประสบการณ์แบบบูรณาการได้แต่บุคลากรบางท่านยังขาดความชำนาญในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ และการจัดประสบการณ์อยู่บ้างในบางขั้นตอน จึงได้มีการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กิจกรรมการนิเทศภายใน บุคลากร ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้ช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำซึ่งกันและกันโดยมีผู้ศึกษาค้นคว้าเป็นผู้นิเทศการสอนคอยให้คำแนะนำปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่อง พบว่า ผู้ดูแลเด็กสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการได้ตามขั้นตอนของการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ เด็กปฐมวัยมีความสุขกับการได้ร่วมการจัดประสบการณ์ของผู้ดูแลเด็กระดับหนึ่ง

พิภพ ธรรมประชา (2550 : 83–84) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลธัญญา อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า สภาพก่อนการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลธัญญา สภาพปัญหาการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายก่อนการดำเนินการพัฒนาพบว่า กลุ่มเป้าหมายจำนวน 5 คน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอนุปริญญา และไม่เคยได้รับการฝึกอบรม เรื่องการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 จึงทำให้ครูผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ ความเข้าใจ และไม่สามารถจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยได้ กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้ใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา ได้แก่ การประชุมปฏิบัติการและการ

นิเทศการสอน เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา ซึ่งได้ดำเนินการพัฒนา 2 วงรอบ การดำเนินการพัฒนาตามวงรอบที่ 1 โดยใช้กลยุทธ์การประชุมปฏิบัติการและการนิเทศการสอน กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยตามกิจกรรมประจำวัน 6 กิจกรรมได้ แต่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจเพราะกลุ่มเป้าหมาย 4 คน ยังขาดความมั่นใจประหม่า วิตกกังวล และขาดความชำนาญในการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยตามกิจกรรมประจำวัน 6 กิจกรรม และกลุ่มเป้าหมายอีก 1 คน ยังขาดเทคนิคการเล่านิทาน การใช้เพลงประกอบในการจัดกิจกรรมเกมการศึกษา จึงได้ดำเนินการพัฒนาตามวงรอบที่ 2 โดยการนิเทศการสอนเป็นรายบุคคล ซึ่งผู้ศึกษาค้นคว้าได้ให้คำปรึกษาหารือ ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไขและเทคนิคการจัดกิจกรรมเกมการศึกษาที่เป็นประเด็นปัญหา จนกลุ่มเป้าหมายสามารถจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยทั้ง 6 กิจกรรมในชั้นเรียนได้

ภัทราภรณ์ กลมลี (2550 : 93-95) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแฝก อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ก่อนการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กเขียนแผนการจัดประสบการณ์มีองค์ประกอบไม่ครบถ้วน และการจัดกิจกรรมการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย จัดไม่ครบทั้ง 6 กิจกรรม การจัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ สื่อส่งเสริมพัฒนาการไม่มีความหลากหลายเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการจัดประสบการณ์ไม่เหมาะสม การวัดผลและประเมินผล ไม่สามารถวัดในสภาพจริงได้ ภายหลังดำเนินการพัฒนาพบว่า ครูผู้ดูแลเด็กมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดทำแผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย จัดกิจกรรมการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยได้ดีขึ้น แต่ก็ยังมีบุคลากร จำนวน 3 คน คือ ครูผู้ดูแลเด็กศูนย์บ้านใหม่ศรีชมพู จำนวน 2 คน และครูผู้ดูแลเด็กศูนย์บ้านน้อยพัฒนา จำนวน 1 คน ที่ยังไม่สามารถจัดกิจกรรมการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยได้ จึงได้พัฒนาในวงรอบที่ 2 ผลการพัฒนาพบว่า บุคลากรมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยได้ดียิ่งขึ้น และเหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างเหมาะสม และมีความสุขสนุกสนานกับการร่วมกิจกรรมมากขึ้น

รัตนพล บุญคงที่ (2550 : 119-123) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลบ้านเชียง กิ่งอำเภอเชียงขวัญจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏว่า

1. สภาพปัจจุบันปัญหาครูหรือบุคลากรภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไม่มีความรู้ความเข้าใจ และไม่มีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ระดับปฐมวัย และครูมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 6 ด้าน โดยวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศ

2. ผลเกี่ยวกับการพัฒนา หลังจากที่ได้ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศพบว่า กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยได้ และมีการนำแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการครบสมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคมและด้านสติปัญญาส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีพัฒนาการครบทั้ง 4 ด้าน โดยวิธีนี้ ผู้ร่วมศึกษาได้รับรู้ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย ตามขั้นตอนที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ทั้ง 6 ด้านได้

3. ผลการพัฒนาบุคลากรในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลบ้านเชียง กิ่งอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ปรากฏว่า ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยได้

ชนิดา จินดาศรี (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องการพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมการศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองอ้อม อำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาสรุปได้ว่าการพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมการศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองอ้อม อำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศภายในทำให้บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมการศึกษาได้

ภนิดา ภาภักดิ์ (2552 : 95) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย พบว่าการนิเทศการสอนทำให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้ ความเข้าใจ สามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์และจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ตามกรอบการจัดกิจกรรมประจำวัน 6 กิจกรรม ของหลักสูตร

การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งมีความมั่นใจในการจัด
ประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยเพิ่มขึ้นและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามกรอบการศึกษา
อย่างมีประสิทธิภาพ

วีระนุช พลแรงฤทธิ์ (2553 : 135) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาผู้ดูแล
เด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การ
บริหารส่วนตำบลเหล่าหมี อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร พบว่า การใช้กลยุทธ์การ
นิเทศภายในพัฒนาผู้ดูแลเด็กทั้ง 13 คน สามารถนำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
แบบบูรณาการไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และสามารถจัดประสบการณ์
การเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีความมั่นใจในการจัด
ประสบการณ์ สร้างความสนุกสนานให้แก่เด็ก เด็กมีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะ
เรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมกล้าแสดงออก

วรินรัช จัดแจง(2554: บทคัดย่อ)ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาผู้ดูแลเด็กใน
การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น(มาตรฐานขั้นพื้นฐาน) องค์การบริหารส่วนตำบลดงเย็น อำเภอ
บ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่าการติดตามผลการพัฒนาผู้ดูแลเด็กในการ
จัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น(มาตรฐานการขั้นพื้นฐาน) องค์การบริหารส่วนตำบลดงเย็น อำเภอ
บ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยการใช้แนวทางในการพัฒนา คือ การนิเทศภายใน วงรอบที่
1 ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อให้คำแนะนำ
คำปรึกษา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
สำหรับเด็กปฐมวัย ผลการนิเทศพบว่า ผู้ดูแลเด็กทั้ง 12 คน โดยรวมมีความเหมาะสม
อยู่ในระดับปานกลาง ผู้ดูแลเด็กมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการจัดการศึกษา
ปฐมวัย จิตวิทยา พัฒนาการเด็ก วิธีการประเมินพัฒนาการเด็ก มีความสามารถในการ
เขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้ ตลอดจนสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้
ตามกิจกรรมประจำวันทั้ง 6 กิจกรรมได้ การติดตามและประเมินผลการพัฒนาผู้ดูแลเด็ก
ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น(มาตรฐานการขั้นพื้นฐาน) องค์การบริหารส่วนตำบลดงเย็น อำเภอ
บ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยการใช้แนวทางในการพัฒนา คือ การนิเทศภายใน วงรอบที่
2 ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อให้คำแนะนำ

คำปรึกษา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อให้ผู้ดูแลเด็กเกิดความมั่นใจและสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากผลการนิเทศพบว่าผู้ดูแลเด็กทั้ง 12 คน โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ผู้ดูแลเด็กสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า สภาพปัญหาโดยทั่วๆ ไปเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยมีประเด็นปัญหาหลายๆ อย่างแตกต่างกันตามบริบทของหน่วยงานนั้นๆ แต่ประเด็นที่เป็นที่สนใจของการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนสอน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ที่จะจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา นั้นจะต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและครบถ้วนตามพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่มีความสนใจ มีความต้องการและมีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองด้วยความสมัครใจ โดยมีกลยุทธ์ในการพัฒนาที่หลากหลาย เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการนิเทศการสอน ซึ่งหลังจากผ่านการพัฒนาบุคลากรในการจัดการศึกษาปฐมวัยส่วนใหญ่ มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะ ประสบการณ์ มีความสามารถในการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ส่งผลให้เด็กในสถานศึกษาปฐมวัยมีพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัยเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าศึกษาต่อในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป